ଶାଆଁଳିରି ଓଢ଼ଣୀ

ନରସିଂହ ସାହୁ

ନାଁଟି ତା'ର ଅଂଜଳି

ନରସିଂହ ସାହୁ

ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର

ନାଁଟି ତା'ର ଅଞ୍ଜଳି

ଲେଖକ :
ଅଧ୍ୟାପକ ନରସିଂହ ସାହୁ
କଟକ

ପ୍ରକାଶକ :
ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚରଣ ପାତ୍ର
ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର
ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୭୫୩ ୦୦୨

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ : ୧୯୮୭

ମୁଦ୍ରଣ :
କମର୍ସିଆଲ ଆର୍ଟ ପ୍ରେସ୍
କଟକ-୭୫୩ ୦୦୨

ମୂଲ୍ୟ—ଆଠଟଙ୍କା

NANTI TAR ANJALI

by

Narasingh Sahoo

Published by
Sri Govindcharan Patra
Orissa Book Store
Binod Behari, Cuttack-753 002

First Impression : 1987

Printed at
Commercial Art Press
Alamchand Bazar
Cuttack-753 002

Price : Rs. 8 /-

ଯିଏ ଲକ୍ଷେ ଅପମାନ ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି,
ଇଟା ସିମେଣ୍ଟରେ ଆଖିଲୁହ ମିଶେଇ
ଏଇ ସୁରମ୍ୟ ତପୋବନ ଗଢ଼ିଦେଲା,
ତା'ର ହାତରେ—

—ଲେଖକ

ଅଧ୍ୟାପକ **ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ରାୟ**, ଏମ୍. ଏ. (ଓଡ଼ିଆ)
ଏମ୍. ଏ. (ଇଂରାଜୀ)
ବଲଗଣ୍ଡି ସାହି, ପୁରୀ

"ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଅଞ୍ଜଳିବଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପ-ସମ୍ଭାର"

'ନାଟି ଚା'ର ଅଞ୍ଜଳି'—ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ କରୁଣ ରସ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ ରଚନା । ଏଥିରେ ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ, ହୃଦୟବତ୍ତା, କାରୁଣ୍ୟ, ଆଦର୍ଶମାନବତା ସବୁର ପାକ ରହିଛି ଏବଂ ଏହାର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଝିଅର ମହାକାଳରେ ବିଲୀନ ବାର୍ତ୍ତାର ପୁନଃ ପୁନଃ ସ୍ମୃତିଚାରଣ ହେଲେ ବି, ରଚନାଟିର ଶୈଳୀରେ ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ନାଟକୀୟତା ସହିତ ଜୀବନ-ମଞ୍ଚର ପାଦ-ପ୍ରଦୀପ ଶୋଭା ପାଉଛି, ତାହା ଅନବଦ୍ୟ ।

ଏହା କଅଣ ? ଗଳ୍ପ ? ଉପନ୍ୟାସ ? ନାଟକ ? କାବ୍ୟ ? ନା, ବୋଧହୁଏ, ସବୁର ନିର୍ଯ୍ୟାସ । ହୁଏତ କେବଳ ଅଶ୍ରୁବନ୍ୟା··· ଜୀବନର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଯେଉଁ ମହାଭୂମି ରହିଛି···"ଆପଣ ଭୂମିରେ ଭୂମାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇବେ"—(ଷ୍ଟେନୋ ବାବୁ) ତାହାର ସନ୍ଧାନରେ ଏକ ସଭାମଞ୍ଚ ଓ ଶ୍ରୋତାମଣ୍ଡଳର ପରିବେଶରେ ଯେ ସାର୍ଥକ ଅଶ୍ରୁସ୍ନାତ ପରିବେଶ ତୃତୀୟ-ନୟନଧାରୀ ଯୋଗସିଦ୍ଧ ନରସିଂହ ସାହୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ, ତାହାର ବିବୃତି ସେହିଭଳି ପ୍ରେମିକ ପୁରୁଷ ନ ହେଲେ କରି ପାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।

ବହୁ ଲିପିମାଳାରେ ସମୃଦ୍ଧ, ବହୁ ଶୋକ—ବାର୍ତ୍ତାରେ ଆବର୍ତ୍ତିତ, ବହୁ କଳାକାରଙ୍କର 'ଅଞ୍ଜଳି' ପାଇ ଗୁଞ୍ଜନ ଭିତରେ ଆମେ ପାଉଛୁ ଗୋଟିଏ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ, ଗୋଟିଏ ଧ୍ରୁବତାରା, ଯାହାର ପ୍ରାପ୍ତି ହେଉଛି—"ସହଜ ହୁଅ, ସୁନ୍ଦର ହୁଅ, ମାନବିକ ହୁଅ, ଶୁଭଚିନ୍ତା କର, ମାଟି ଓ ଆକାଶର ଦୂରତ୍ୱ ହରାଅ, ମାଟିକୁ ଚହଲ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାଣରେ ବରିଷ୍ଠକୁ ଆବାହନ କର, ମିଶିଯାଅ, ମିଶାଅ, ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କର ଉପାଧି ଲାଳସା ଭଳି ତୁଚ୍ଛ ଅହଙ୍କାରକୁ ଦୂର କର...ଏହି ସବୁ ଅପାର୍ଥିବ ଅନୁଭୂତି।"

କେଜାଣି ଅଂଜଳି କେଉଁଠି ? ସାକାରତ୍ୱ ତା'ର ଆସିଲା କି ନାହିଁ ? ସିଏ 'ନାଁଟି ତାର ଅଂଜଳି' ଲେଖାରେ ଅଂଜଳିର ସାକାରତ୍ୱ ଫୁଟାଇ, ଆମ ନାଁ ସବୁକୁ ଝଙ୍କାରତ୍ୱରେ ସଜୀକୃତ କଲେ, ସେ ମହାନୁଭବ, କାରୁଣ୍ୟ କଳାଶିଳ୍ପୀ ଗୁଣମାନ୍ ନରସିଂହଙ୍କୁ ମୁଁ ଅଜସ୍ର ସାଧୁବାଦ ଜଣାଉଛି। ଏପରି ଅମ୍ଳାନ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ବାଣୀ ପୂଜା ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମଣିଷ ଅନ୍ତରକୁ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ରଖୁ ପାରମାର୍ଥିକତାରେ।

ଅଂଜଳି ଚିରଦିନର ମାନସପୁତ୍ର ସ୍ମୃତିରେ ସାଇତା ପ୍ରିୟ ମାଣିକ୍ୟ ରତ୍ନ।

ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ।

ରାଜକିଶୋର ରାୟ

ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର
ରାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—୧୯୮୭

ଏଇ ଲେଖକଙ୍କର ରଚନାବଳୀ

୧ । ମିନତି ୧୯୪୯
୨ । ଅଭିଯୋଗ ୧୯୫୦
୩ । ସେବା ସଦନ ୧୯୫୦
୪ । ବଡ଼ ଘରର ଝିଅ ୧୯୫୦
୫ । ତଳମାଳ ଡାକେ ୧୯୫୨
୬ । ଅଠାକାଠି ୧୯୫୩
୭ । ବିପ୍ଳବ ୧୯୫୩
୮ । ତଳେ ମାଟି ଉପରେ ଆକାଶ ୧୯୫୪
୯ । 'ହେମହରିଣୀ ୧୯୫୫
୧୦ । ଜଳନ୍ତା ଜୁଇ ୧୯୫୬
୧୧ । ମେଘମାଳା ୧୯୫୬
୧୨ । ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଚକୋର ୧୯୬୦
୧୩ । ଦୁଃଖ ନଈର କୂଳେ କୂଳେ ୧୯୬୧
୧୪ । ପାଗଳ ୧୯୬୧
୧୫ । ବନଝରଣା ୧୯୬୧
୧୬ । ଅନ୍ଧାର ଘର ୧୯୬୩
୧୭ । ରକ୍ତ ଶପଥ ୧୯୬୭
୧୮ । ଝଡ଼ର କବଳ ୧୯୭୪
୧୯ । କୁରେଇ ଫୁଲ ୧୯୭୬
୨୦ । ଚଢ଼ିମା କୁହୁକୁହୁ ୧୯୮୫
୨୧ । ଜଅଁ ଓ ଫୁଲ (ଜର୍ଜ ବାର୍ଣ୍ଣାଡ଼୍‌ଶ'ଙ୍କ
Arms and the Manor ଅନୁବାଦ) ୧୯୮୬
୨୨ । ଶୂନ୍ୟ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ୧୯୮୬
୨୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ସାକ୍ଷୀ ୧୯୮୬
୨୪ । ନିଁଟି ଚାର ଅଞ୍ଜଳି ୧୯୮୬

—ଏକ—

ଟିକିଏ ଶୁଣିବେ ?

ତେର ବରଷର ଝିଅ ଅଞ୍ଜଳି । ଆମ ବଗିଚାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫୁଲ । ଠାକୁରେ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବଗିଚା ସଜେଇବା ପାଇଁ ନଖରେ ଛିଣ୍ଡେଇ ନେଇଗଲେ । ହେଲେ ଏଇ ବସନ୍ତର କଅଁଳ ପତ୍ର ଆଉ ଆମ୍ବ ବଉଳ ସାଥିରେ ସେ ପୁଣି ଥରେ ଆସିଛି ଧରାକୁ । ଆମ ଇସ୍କୁଲ ଘୋ ଘୋ କମ୍ପୁଛି । ଝିଅମାନେ ତାକୁ ଧରି ଆମ୍ବ ଡାଳରେ ବସି ଦୋଳି ଖେଳୁଛନ୍ତି, ପୁଚି ଖେଳୁଛନ୍ତି । କଲ୍‌କାଲିଆ ହସରେ କାନ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ୁଛି । ଆପଣ ଆସିବେନି ତାକୁ ଥରେ ସଙ୍ଗୋଳି ଯିବାକୁ ? ଅଞ୍ଜଳିର ସୁନାହସ ଦେଖିଲେ ନା ଆପଣଙ୍କ ପେଟ ପୂରି ଉଠିବ, ଆସିବେ । ଅଞ୍ଜଳି ତା' ଟିକିଟିକି ଗୋଲ ହାତ ଟେକି ଆପଣଙ୍କୁ ଜୁହାର କରୁଛି । ଆସିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଅଞ୍ଜଳି ରାଣ ।

—ଏଇ ମର୍ମରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ପାଇଲି କୌଣସି ଏକ ବାଳିକା ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ । ପଢ଼ି ଦଣ୍ଡେ ନୀରବ ରହିଗଲି । ସ୍କୁଲ ଇନସପେକ୍ଟର ମୁଁ । ରାତି ପାହିଲେ ଶହ ଶହ ଚିଠି, ଆବେଦନ, ନିବେଦନ, ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ପାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏ କି ଅଦ୍ଭୁତ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ! କି କରୁଣ ସଜଳ କାହାଣୀ ! ଆଉ ଥରେ ପଢ଼ିଲି । ପୁଣି ଥରେ ଆଖି ପକେଇଲି । ଜଣେ କ୍ଲାସ ୱାନ ଅଫିସର ମୁଁ । ଖୁବ୍ ଟାଣ । ବେଳେବେଳେ ବଜ୍ରଠାରୁ ବି କଠିନ । କିନ୍ତୁ କେଜାଣି କ'ଣ ହେଲି । ମନ ଟିକିଏ ଦୋହଲିଗଲା । ଟହଲିଗଲା । ମୁଁ ସ୍ଥିର ହୋଇ

ରହିଗଲା ।

କହନ୍ତି—ସବୁ ଇନସପେକ୍ଟର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର, ଯେମିତି ସବୁ ମାମୁଁ—ବାଘ ମାମୁଁ, ପୋଲିସ ମାମୁଁ, ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ମାମୁଁ, କଂସ ମାମୁଁ, ସମସ୍ତେ କୁଆଡ଼େ ଏକା, ଖାଲି ଜହ୍ନମାମୁଁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି, କଣାମାମୁଁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି । ସେମିତି ସ୍କୁଲ ଇନସପେକ୍ଟର, ପୋଲିସ ଇନସ-ପେକ୍ଟର, ରେଭିନ୍ୟୁ ଇନସପେକ୍ଟର, ଏକ୍ସାଇଜ ଇନସପେକ୍ଟର, ସପ୍ଲାଇ ଇନସପେକ୍ଟର—ସମସ୍ତେ କୁଆଡ଼େ ସମାନ ।

ବାଜେ କଥା, ଫାଲତୁ କଥା । ମୁଁ ଏ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରେନା । ଇଏ କେତେଟା ମାଇଚିଆ, ନିପାରିଲା ଲୋକର କଥା । ମୁଁ ଜାଣେ, କଅଁଳ ଘାସ ଦେଖିଲେ ସବୁ ଗାଈର ମନ ହାଇଁପାଇଁ ହୁଏ । କିଏ ବାଡ଼ ଡେଇଁଯାଏ, ଘାସ ଖାଏ । ଆଉ ଯିଏ ବାଡ଼ ଡେଇଁ ନ ପାରିଲା, ସେ ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇ ବୋବାଳି ଛାଡ଼େ—ଖାଇଗଲେ ହୋ ନେଇଗଲେ ହୋ ! …ଆରେ ତମେ ବାଡ଼ ଡେଉଁନା । କିଏ ମନା କରୁଛି ? ଆସ, ଖାଅ, ନିଅ, ବୁଲ, ଗଦାରେ ଶୁଅ, ହାକମ ହୁଅ, କିଏ ଭଲା ମନା କରୁଛି ତମକୁ ? କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ଯୋଉ ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ବପୁ, ବହପ ଲୋଡ଼ା, ତା' ଅଛି ତ ? ଆଉ ତା' ଯଦି ନାହିଁ ତାହେଲେ ଖାଲିଟାରେ ଶିଙ୍ଗ ଖଲଖଲ କରୁଛ କାହିଁକି ? ମନେ ରଖ, କୁକୁର ସବୁଦିନେ ଏମିତି ଭୁକୁଥିବ, ହାତୀ ଗୁଲୁଥିବ । ଶହେଟା କୁକୁର ଏକାଠି ହେଲେ ବି ହାତୀର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହେବେ ?

ସିଗାରେଟରେ ନିଆଁ ଧରେଇଲି । ମନଟା ନରମ ହେଉ ହେଉ ପୁଣି ହଠାତ୍ ଗରମ ହୋଇଗଲା । ଗରମ ହୋଇଗଲା ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ଆସିଥିବା ଲଫାପାର ଉପର ଠିକଣା ଦେଖୁ ଦେଖୁ । ଲଫାପାରେ କେବଳ ଲେଖା ହୋଇଛି—ଶ୍ରୀ ଅରିନ୍ଦମ ଉତ୍ତରରାୟ । ଏମ୍. ଏ. ନାହିଁ । ଓ. ଇ. ଏସ୍. କ୍ଲାସ ୱାନ ନାହିଁ । ଫୋପାଡ଼ିଲି ପର ଯାହାକୁ ତାକୁ ଦେଲା ଭଳି ଚିଠି ।

ମୋର ଏ ସର୍କଲକୁ ବଦଳି ହୋଇ ଆସିବା ମାସକରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେଲାଣି । ଠିକ ଜଏନ କଲାଦିନ ମୋ ନାଁ, କ୍ୱାଲିଫିକେସନ, ଡେଜିଗ୍-ନେସନ ଆଦି ଖୁବ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଟାଇପ କରେଇ ସବୁ ସ୍କୁଲ, ବ୍ୟାଙ୍କ, ଟ୍ରେଜେରୀ, କଲେକ୍ଟର, ଏସ୍. ପି., ଡି. ପି. ଆଇ.ଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି । ସବୁ ହାଇସ୍କୁଲ, ମାଇନର ସ୍କୁଲର ସେକ୍ରେଟାରୀ, ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର, ହେଡ଼ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ ଆସି ଏହା ମଧ୍ୟରେ ମତେ ବସାରେ, ଅଫିସରେ ଦେଖା କଲେଣି, ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣେଇଲେଣି, କେବଳ ଏଇ ସ୍କୁଲକୁ ଛାଡ଼ି । ମୁଁ ଏହା ଆଗରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଏବେ ସବୁ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଗଲା । ଜଣେ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ନାଁରେ ସ୍କୁଲ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଏମାନେ ଯେ ଔଦ୍ଧତ୍ୟର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି—ଏହା ଦିବାଲୋକ ଭଳି ସ୍ପଷ୍ଟ ।

ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ସିଗାରେଟ ଲଗେଇଲି । ଜୋତାରେ କଲିଂ ବେଲ୍ ଟିପିଲି । ଷ୍ଟେନୋକୁ ଡାକି ପଚାରିଲି—ଏ ସ୍କୁଲର ସେକ୍ରେଟେରୀ କିଏ ? ହେଡ଼ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ କିଏ ? ନିଜେ ନ ଆସି ଇତର ଜଣକୁ ପଠେଇଲା ଭଳି ଏ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଡାକରେ ପଠେଇଛନ୍ତି କିଆଁ ? ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଝିଅଟା କିଏ ? ଆଉ ତା' ପାଇଁ ଏତେ ଆକୁଳ ଅଶ୍ରୁ କାହିଁକି ? ଗୋଟାଏ ତେର ବରଷର ମେଞ୍ଚଡ଼ ଝିଅ । କୋଉ ହାଡ଼ି, ବାଉରୀ, ପାଣ, କଣ୍ଡରାର ଝିଅ ହେଇଥିବ । ତା'ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଶୋକସଭା ! ଅଶ୍ରୁର ବନ୍ୟା ! କି ଫାର୍ସ ଚାଲିଛି ଏ ସ୍କୁଲରେ ?

ଷ୍ଟେନୋ କହିଲେ—ଆପଣ ସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ ସାର୍ । ଆପଣ ନୂଆ ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ସ୍କୁଲ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଜାଣିନାହାନ୍ତି । ଥରେ ଚାଲନ୍ତୁ । ସ୍କୁଲ ଦେଖିଲେ ଆପଣଙ୍କ ମତ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯିବ । ସେ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଅତି ଭଦ୍ର, ନମ୍ର । ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ଥରେ ଦେଖିଲେ କୁଣ୍ଢେଇ ପକେଇବେ, ଭାରି ହୃଦୟବାନ୍ ଲୋକ ।

ମୁଁ ଗର୍ଜନ କରି ଉଠିଲି—ବନ୍ଦ କର, ବନ୍ଦ କର ଷ୍ଟେନୋ ! ଗୋଟାଏ ଏଲ୍. ଡି. ସି. କଥାରେ ଗୋଟାଏ କ୍ଲାସ ଓ୍ୱାନ ଅଫିସର

ପରିଗ୍ରୁଳିତ ହେବ ନାହିଁ । ସେହେତୁଟେଶି ହୃଦୟବାନ ଲୋକ ! ଭଲ ଲୋକ ! ଯିଏ ମୋ ନାଁ ପଛରେ ସାମାନ୍ୟ ଏମ୍. ଏ. ଟିଏ ଲେଖିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ । ସିଏ ପୁଣି ହୃଦୟବାନ ଲୋକ ! ନିହାତି ଉଦ୍ଧତ, ପାଜି, ସଇତାନ !!

ଷ୍ଟେନୋ ହସି ଉଠିଲେ । ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ହସି ଉଠିଲେ । ମୁଁ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଗଲି । ଖୁବ୍ ରାଗିଯାଇ ପଚାରିଲି—କ'ଣ ହେଲା ? କାହିଁକି ଏମିତି ଅଭଦ୍ର ଭଳି ହସୁଛନ୍ତି ?

ଷ୍ଟେନୋ ପକେଟରୁ ଅବିକଳ ସେମିତି ଗୋଟିଏ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ବାହାର କରି କହିଲେ—ସାର୍, ଦେଖନ୍ତୁ । ସେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମୋ ପାଖକୁ ବି ଖଣ୍ଡିଏ ଆସିଛି । ଆପଣଙ୍କ ଅର୍ଦ୍ଧଲି ଗନ୍ଧର୍ବ ସେଠୀ ପାଖକୁ ବି ଖଣ୍ଡିଏ ଆସିଛି । ଆପଣ ବୋଧେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରର ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠା କେବଳ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଆରପାଖ ଓଲଟାଇ ନାହାନ୍ତି, ଓଲଟାନ୍ତୁ । ଦେଖିବେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାଅଛି—"ଅଞ୍ଜଳି ଦିବସ···ହୃଦୟ ଦିବସ" । ବୋଧେ ହୃଦୟର ସବୁ ମଳିଧୂଳି, ଅଳିଆ ଆବର୍ଜନା, ଅଭିମାନ ଅହଙ୍କାର ଛେକି ହୃଦୟକୁ ସରଳ, ନିର୍ମଳ ଓ କୋମଳ କରିବାପାଇଁ ସେଦିନ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଶପଥ ନେବେ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଘାତ ଦେବା ବା ଅପମାନ କରିବା ତାଙ୍କର ଆଦୌ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ବରଂ କିଏ ଜାଣେ, ଆପଣଙ୍କ ପାଦ ଉପରେ ମଥା ରଖି ଲୁହ ଢାଳି ଦେଇ ନିଜକୁ ପବିତ୍ର କରିବା, ମଣିଷରୁ ଦେବତା ସ୍ତରକୁ ଉଠିବା ହିଁ ତାଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଷ୍ଟେନୋ ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲି—ଆପଣ ଏସବୁ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ?

ଷ୍ଟେନୋ କହିଲେ—ମୁଁ ନିଜେ ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ସେ ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଦେଖିଛି, ଜାଣିଛି । ଟୋପାଏ ଅଶ୍ରୁ ଚନ୍ଦ୍ରର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ କେମିତି ସାଗରରେ ପରିଣତ ହୁଏ, ତା ଅନୁଭବୀ ସିନା ଜାଣିବ ସାର, ଆପଣ କେମିତି ଜାଣିବେ ? ଥରେ ଚାଲନ୍ତୁ । ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଥରେ ଦେଖିଲେ

ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟ ଲହୁଣି-କୋମଳ ହୋଇଯିବ । ମନ ସ୍ଥିର ହୋଇଯିବ । ଆପଣ ଭୂମିରେ ଭୂମାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇବେ । ଥରେ ଗୃଲନ୍ତୁ ।

ଷ୍ଟେନୋଙ୍କ କଣ୍ଠରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା ।

କହିଲି—ଆପଣ ଏବେ ଯାଆନ୍ତୁ ଷ୍ଟେନୋ ବାବୁ । ଆପଣ ନିଜେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ମତେ ବି ଦୁର୍ବଳ କରିଦେଲେ । କାହାକୁ ଆଘାତ ଦେବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥିଲା ।

ଷ୍ଟେନୋ ନ ଯାଇଁ ସେଇଠି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କହିଲେ—ଆପଣଙ୍କ ପଛରେ ଏମ୍. ଏ., ଓ. ଇ. ଏସ୍ କ୍ଲାସ ଓ୍ୱାନ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣ ଦୁଃଖ କରୁଛନ୍ତି । ଭାବୁଛନ୍ତି ଜାଣି ଜାଣି ଆପଣଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦିଆହୋଇଛି; କିନ୍ତୁ ଦେଖନ୍ତୁ, ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରର ଆରପଟେ କେଇ ଜଣ ଅଶ୍ରୁ ସଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅତିଥିଙ୍କ ନାଁ :

ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ମହାତାବ
ଶ୍ରୀ ସଦାମଙ୍ଗଳ ମିଶ୍ର
ଶ୍ରୀ ନରହରି ମହାପାତ୍ର
ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟକଲ୍ଲୋଳ ମହାପାତ୍ର
ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟବସନ୍ତ ଦର୍ଜୀ
ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣକେଶବ ସାହୁ
ଶ୍ରୀ ଆଶ୍ୱିନ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
ଶ୍ରୀ ଅରଜିତ ନାଥ
ଶ୍ରୀ ରାଜକମଳ ଗୁପ୍ତ
ଶ୍ରୀ ସର୍ବଈଶ୍ୱର ଦାସ
ଶ୍ରୀ ରାଧାନୟନ ଗଡ଼ନାୟକ
ଶ୍ରୀ ହର୍ଷୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ମିଶ୍ର

ଆପଣ ନିଜେ କହନ୍ତୁ । ଏମାନେ ଉତ୍କଳ ଗଗନର କେଡ଼େ କେଡ଼େ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ; କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ପଛରେ ସେଇ ଉପାଧି ରୂପକ ବ୍ୟାଧି କିଛି ଅଛି କି ? ଏଇ ବ୍ୟାଧିରୁ ମୁକ୍ତ କରି ମଣିଷକୁ

କେବଳ ନିର୍ଭେଜାଲ ମଣିଷଟିଏ କରିବା ବୋଧେ ହୃଦୟ-ବିବରର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତେଣୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଅଫିସରଙ୍କୁ, କିରାଣୀକୁ, ଚପରାସୀକୁ ଏକା ସଙ୍ଗେ··· ।

···ମାଙ୍କଡ଼ ଗଛରେ କଲିଜା ଛାଡ଼ି ଆସିଥିଲା । କଲିଜା ଛାଡ଼ି ଆସିବା ହୁଏତ ସମ୍ଭବ ନ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ମସ୍ତିଷ୍କ ଛାଡ଼ି କେବଳ ହୃଦୟରେ ବିଚାର କରିବା ହୁଏତ ସମ୍ଭବ । ଥରେ ହୃଦୟରେ ଦେଖନ୍ତୁ । ଅନ୍ୟର ଅନ୍ତରର ନିଗୂଢ଼ତମ ପ୍ରଦେଶ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଳଜଳ ହୋଇ ପରିଷ୍କାର ଦେଖାଯିବ । ତା'ପରେ ଜାଣିବେ, ଦୁନିଆରେ ମଣିଷ କେତେ; ବାଘ, ଭାଲୁ, ସାପ କେତେ । ଜାଣିବେ, ସେହ୍ନେଟେଶେଷ୍ଠା ଉଦ୍ଧତ, ବର୍ବର, ପାଜି ନା···

ଚଉକି ଛାଡ଼ି ଉଠି ଧଡ଼ପଡ଼ ଠିଆ ହେଲି । କହିଲି—ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ, ଯାଆନ୍ତୁ ଷ୍ଟେନୋ ବାବୁ, ଆଜି କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆଜି ଲଙ୍କା ଡିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ହୃଦୟ-ବିବରକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବି । ଆଜି ଆପଣଙ୍କୁ, ଗନ୍ଧବଙ୍କୁ ବି ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବି ।

—ଦୁଇ—

ଅଞ୍ଜଳି ଦିବସ··· ···ହୃଦୟ ଦିବସ ।

ଗାଁ । ଏକ ଶାନ୍ତ, କୋମଳ ପରିବେଶ । ଗହଳ ଆମ୍ବ ଗଛର ବହଳ ଛାଇତଳେ ସ୍କୁଲଟି । ସଭାମଞ୍ଚ ଉପରେ ସୁନ୍ଦର ଗୃନ୍ଦୁଆଟିଏ ଟଣା ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତା'ଠାରୁ ଆହୁରି ମନୋରମ, ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥିଲା ସଭାସ୍ଥଳକୁ ଲମ୍ବି ଆସିଥିବା ଦୁଇଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ଆମ୍ବଡାଳ —ଡାଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନାଲି ନାଲି କଅଁଳ ପତ୍ର, ଆମ୍ବ ବଉଳ, ଦିଗହଜା ମଳୟର ଢେଉ, ଆଉ ପକ୍ଷୀର ଅବିରତ କାକଳି । ସକାଳର କଅଁଳ ଖରାରେ ଆକାଶ ହସୁଥିଲା । ବଉଳର ମହକରେ ପୂରି ଉଠୁଥିଲା ଦେହ, ମନ, ପ୍ରାଣ, ଆତ୍ମା ।

ସମୟ—ଫେବୃୟାରୀ ମାସର ତୃତୀୟ ସପ୍ତାହ । ବସନ୍ତର ପ୍ରଥମ ସ୍ପର୍ଶ ଧରାରେ । ଯୌବନର ଆଦ୍ୟ କଥନୀ । ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ଆସୁଛି । ଆଲୋକ ଚୁମି ଚୁମି ଆସୁଛି । କଳିକା ଫୁଟିଫୁଟି ଆସୁଛି, ଫୁଟି ନାହିଁ । ଝରି ପଡ଼ୁଛି, ମଉଳି ଯାଉଛି । ଅଞ୍ଜଳିକୁ ହୋଇଥିଲା ମାତ୍ର ତେର ବର୍ଷ । କାଉଁରୀକାଠିର ପ୍ରଥମ ଛୁଆଁ ଆଉ ଶେଷ ଛୁଆଁ । ଏଇ ଅଞ୍ଜଳି, ଏଇ ଫେବୃୟାରୀ ମାସରେ ଅଞ୍ଜଳି ଦିବସ ! —କିଶୋରୀ ଅଞ୍ଜଳି, କଅଁଳ ଅଞ୍ଜଳିର ଶ୍ରାଦ୍ଧଦିନ !!

ଅଞ୍ଜଳି ତା'ହେଲେ ଗୋଟିଏ ମଲ୍ଲି ଝିଅ ??

ଅଞ୍ଜଳି ତା'ହେଲେ ଏକ ବର୍ଷାକାଳର କଳକଳ, ଛଳଛଳ ବନଝରଣା ନୁହେଁ ?

ଫକ୍‌ଫକ୍ ହୋଇ ନାଚି ନାଚି, ଡେଇଁ ଡେଇଁ, କୁଦି କୁଦି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଚାଲିଯାଉଥିବା ଏକ ହରିଣ ଛୁଆ ନୁହେଁ ?

ଆଲୋକିତ, ଉଦ୍‌ଭାସିତ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଏକ ହାସ୍ୟମୟୀ, ଲାସ୍ୟମୟୀ, ଲାବଣ୍ୟମୟୀ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମା ରାଜନର୍ତ୍ତକୀ ନୁହେଁ ଅଞ୍ଜଳି ?

ଅଞ୍ଜଳି ନୁହେଁ ଏକ ସକାଳର ଫୁଟନ୍ତା ପଦ୍ମଫୁଲ ?

ଏକ ରାକାରଜନୀର ଫୁଟନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ?

ଏକ ବର୍ଷା ନିଶୀଥର ଗଭୀର ଅନ୍ଧକାର କୋଳର ଏକ ସଦ୍ୟ ଫୁଟା କଦମ୍ବର ରୋମାଞ୍ଚ ?

ଅଞ୍ଜଳି ନୁହେଁ ଏକ ପୁଷ୍ପର ସୁରଭି ?

ମଳୟର ଶିହରଣ ?

ତରୁଣୀର ହସ ?

କିଶୋରୀର ଲାଜ ?

ଶିଶୁର ଦବେଟି ବଚନ···ଅମୃତ··· ?

ଅଞ୍ଜଳି ନୁହେଁ ଏକ ଶୁଦ୍ଧ, ପୂତ ହୋମ ଅଗ୍ନି ??

ଅଞ୍ଜଳି ନୁହେଁ ଏକ ମାଆର ମମତା ?

ପ୍ରୀତିର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ?

ଋଷିର ପୁଣ୍ୟ ଫଳ ?

ଦଧୀଚିଙ୍କ ତପସ୍ୟାର ଚରମ ପରାକାଷ୍ଠା ?

ନା, ଅଞ୍ଜଳି କିଛି ନୁହେଁ, କେହି ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ, ଅଞ୍ଜଳି ସବୁ ହୋଇଥାନ୍ତା, ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଅଞ୍ଜଳି ମରିଗଲା !! ତେର ବର୍ଷର ଅଞ୍ଜଳି ହେଲା ଏକ ଜଳନ୍ତା ଚୂଇର ସାମଗ୍ରୀ !!

ଅଞ୍ଜଳି ଆଜି ଖାଲି ଏକ କବିର କଳ୍ପନା—ଲୁହର ସମୁଦ୍ର !

"ସାଗର ପାରେ ସପନପୁରେ ରାଜକୁମାରୀ ଘର
ଲୁହା ଖାଇ ଘେରି ତା'ର ପଥର ଜୁଆର ।
ସୁନ୍ଦର ତା'ର ତାରା ଶଶୀ ଚଞ୍ଚଳ ତା'ର ଛାଇ,
ମଳୟ ତାର ଅଞ୍ଚଳ ତଳେ ଲୁଚି ମାଟେ ହାଇ ।"

ରାଜକୁମାରୀ ଆଜ ମଶାଣିର ପୋଡ଼ା ଅଙ୍ଗାର !! ପାଉଁଶ !!

କାର୍‌ରୁ ଓହ୍ଲେଇଲି । ରାସ୍ତାଯାକ ଅଞ୍ଚଳ କଥା ଭାବି ଭାବି ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁ ଯେମିତି ଗୋଟାପଣେ କବଳିତ କରି ଯାଇଥିଲା ମତେ । ଭାବୁଥିଲି କରୁଣାମୟଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଏତେ ନିଷ୍ଠୁରଣ, ନିଦାରୁଣ ମୃତ୍ୟୁ ଆସେ କାହିଁକି ? ତା ପୁଣି ତେର ବରଷରେ—ଗୋଟାଏ କଳିକାକୁ ଛିଣ୍ଡେଇ ନବା ପାଇଁ !! କାର୍‌ରୁ ଓହ୍ଲେଇଲି ।

ସେକ୍ରେଟେରୀ ଲୁହ ଆଖିରେ ଆସି ଅଭିବାଦନ ଜଣେଇଲେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଆସି ପାଦ ଛୁଇଁ ପ୍ରଣାମ କଲେ—ଏକା ମୋର ନୁହେଁ, ଷ୍ଟେନୋ ବାବୁଙ୍କର, ଅର୍ଦ୍ଦଳି ଗନ୍ଧର୍ବ ଯେଠୀର ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ଗ୍ରାମବାସୀ ଅତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ମୁଣ୍ଡ ନୋଇଁଲେ । ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଗଲି । ପାଦ ଛୁଇଁ ପ୍ରଣାମ ! ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କର ! ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗିଲା । ଅନ୍ତର ଛୁଇଁଲା ପରିବେଶ ।

ଏଠି କେବଳ ବାଳିକା ହାଇସ୍କୁଲ୍ ନାହିଁ । ଅଛି ଗୋଟିଏ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ୍, ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ୍ ଓ ମାଇନର ସ୍କୁଲ୍ ମଧ୍ୟ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଶହରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଗଲି ସବୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, ଶିକ୍ଷକ-ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ସେଦିନ ଧୋବ ଫରଫର ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି । ଝିଅମାନଙ୍କର, ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଫେଦ ରଙ୍ଗ ଶାଢ଼ୀ, କେଶ ମୁକୁଳା । କେଶରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାଲି ରିବନ । ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କର ପରିଧାନ ଖଣ୍ଡିଏ ଧୋତି, ଫୁଙ୍ଗୁଳା ଦେହ ଘୋଡେଇବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଧଳା ଚଦର । ଚପଲ ନାହିଁ, ଘଣ୍ଟା ନାହିଁ, ମୁଦି ନାହିଁ, ଆଡ଼ମ୍ବର କିଛି ନାହିଁ । ଜାଣି ଜାଣି ଯେପରି ସେମାନେ ଏହି ବେଶ ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି । ହଠାତ୍ ମୋ ପାଟିରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା—କ'ଣ କିଛି ବ୍ରତ ପାଳିଛନ୍ତି କି ?

ସେକ୍ରେଟେରୀ ପ୍ରସନ୍ନ ମୁହଁରେ କହିଲେ—ଆଜି ପରା ଅଞ୍ଜଳି ଦିବସ । ଆଜି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଉପବାସ । କେବଳ ବିଭୁ ଚରଣରେ

ପ୍ରାର୍ଥନା ହିଁ ଆଜ ଆମର ଖାଦ୍ୟ ।

ମୁଁ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ରହିଗଲି । କରୁଣ ପରିବେଶ ବେଶ୍ ଉପଲବ୍ଧି କଲି ପରିବେଶ କଥାରୁ । ସ୍କୁଲ ଗୃହରୁ ସଙ୍ଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଭାସି ଆସୁଥିଲା । କିଏ ଜଣେ ବାଷ୍ପ ଗଦ୍‌ଗଦ୍‌କଣ୍ଠରେ ଗାଉଥିଲା—

"ପୂଜା···କାହିଁ ପୂଜା ?

ଆରତି ସଜାଡ଼ି ବସିଛି ପୂଜାରୀ ମନ ମନ୍ଦିରେ ।

ଯଜ୍ଞ ଶାଳା ଆଜ ଭଗ୍ନଶିଳା

ମନ୍ତ୍ର କାହିଁ ଆଜ ଛନ୍ଦହରା

ଏ ମନ ଆକୁଳ କଲା ଗନ୍ଧରେ ।

ପୂଜା···କାହିଁ ପୂଜା ?"

ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ସମସ୍ତେ ପଥର ପ୍ରତିମା ଭଳି ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅଳ୍ପକେ ହୁଏତ ବାନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥାନ୍ତା । ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦି ଉଠିଥାନ୍ତେ । ତା'ଆଗରୁ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧରି ସ୍କୁଲଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଲି । ଯାଇ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦେଖିଲି ମୋ ଆଗରୁ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅତିଥି—କୁଳପତି, ଜଷ୍ଟିସ, ଏପରିକି ମନ୍ତ୍ରୀ—ଆସି ସ୍କୁଲ ହଲରେ ବସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ଯେମିତି ଜଡ଼, ମୂକ । ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଗୋଟାଏ ଲୁହଭିଜା କରୁଣ ଝଙ୍କାର । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କରି ଯାଇ ଚୁପଚାପ ବସି ପଡ଼ିଲି ।

●

—ତିନି—

ବସିପଡ଼ି ଖୋଜିଲି ଖୋଜିଲି ଆଖିରେ ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲି । କିନ୍ତୁ କାହିଁ ? ଅଞ୍ଜଳିର ପ୍ରତିକୃତିଟିଏ । କେଉଁଠି ଦେଖିଲି ନାହିଁ ତ । ବଡ଼ ନିରାଶ ଲାଗିଲା । ହଲରେ କେବଳ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିଲା ଗୋଟିଏ ଫଟୋ—ବଡ଼ ଫଟୋ କ୍ରୁଶବଦ୍ଧ ଯିଶୁଙ୍କର । ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷକୁ ଖୁଣ୍ଟରେ ବାନ୍ଧି ଦିଅଲା, ମୁନିଆ, ଗୋଜିଆ, ବଡ଼ବଡ଼ ଲୁହାକଣ୍ଟା ତା' ଦେହରେ ପିଟିପିଟି, ଛେଚି ଛେଚି ଛ'ଘଣ୍ଟା କାଳ କଲବଲ କରି କରି ମାରିଥିଲେ ଯିଶୁଙ୍କୁ । ତଥାପି ଯିଶୁ କହିଥିଲେ—"ପ୍ରଭୁ, ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କର, ଏମାନେ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।" ସେଇ ଯିଶୁ—ଭଗବାନ ଯିଶୁ—ମଣିଷ ଜାତିର ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା, କରୁଣାମୟ ଯିଶୁ ସମ୍ମୁଖରେ । ମୁଁ ହାତଯୋଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କଲି ।

ଅର୍ଦ୍ଧ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଚଉକି ପଡ଼ିଥିଲା ହଲ୍‌ର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ—ମଣ୍ଡପ ଉପରେ । ଆମେ ଅତିଥିମାନେ ସେଇଠି ବସିଥିଲୁ । ଆଗରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ହଲ୍‌ଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅତିଥିମାନେ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସେମାନଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇଦେବା ହିନ୍ଦୁଘରର ବିଧି । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ପାଦ ଧୋଇ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । କାରଣ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜୋତା ପିନ୍ଧିଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ପାଦ ବନ୍ଦନା କଲେ ଏକ ଅଭିନବ ଭଙ୍ଗୀରେ ।

ସେଣ୍ଟେଟେଷ୍ଟ୍, ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ବାଳିକା ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ମାଇନର ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ, ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ଓ ହାଇସ୍କୁଲର ବହୁ ଛାତ୍ରୀ ହଠାତ୍ ହଲକୁ ପଶିଆସି, ଆମ

ଅତିଥିମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସି, ଆମର ଶତ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ, ବ୍ରସ ଓ ରଙ୍ଗ ଧରି ଆମ ଜୋତା ସଫା କଲେ । ଖାଲି ଜୋତା ସଫା କଲେ ନୁହେଁ ଲୁବ୍ଧ ଆଖିରେ କରୁଣ କରୁଣ ଭିକ୍ଷା ମାଗିଲେ "ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ" ପାଇଁ । ଗରିବଗୁରୁବାଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡରେ ବିପଦ ଆପଦବେଳେ ଟିକିଏ ଆହାର ଦେବା ସେବାଦଳର କାମ । ଆମେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇ ରହିଁଲୁ । ନିଜର ଗର୍ବ, ଦମ୍ଭ, ଅଭିମାନ, ଅହଙ୍କାର ଭାଙ୍ଗିବାପାଇଁ ଏ କି ଅଭିନବ କଳ୍ପନା ! ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ କଥା ମନେପଡ଼ିଲା—

"ଆମାର୍ ମାଥା ନତ କରେ ଦାଓ ହେ
ତୋମାର୍ ଚରନ୍ ଧୂଲାର ତଲେ,
ସକଲ୍ ଅହଙ୍କାର ହେ ଆମାର
ଡୁବାଓ ଚୋଖେର ଜଲେ ।"

ସେମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଜଳ ଥିଲା ଯଥେଷ୍ଟ । ଆମ ଚକ୍ଷୁରୁ ବି ଜଳଧାରା ଗଡ଼ିଲା । ଧାର ଧାର ମିଶି ଏକାକାର ହୋଇଗଲା ।

ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅପସରିଗଲା ।

ଗୋଟିଏ ଶଙ୍ଖ ବାଜିଲା । ତା'ପରେ ଘର ଭିତରକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସିଲେ ବହୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ସମ୍ପାଦକ, ସଭାପତି । ବିରାଟ ହଲରେ ସମସ୍ତେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହିତ ସେମିତି ଅର୍ଦ୍ଧ-ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ପଛକୁ ପଛ ବସିପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ଚେକାସନରେ ନୁହେଁ । ସମସ୍ତେ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି । ଆଗରୁ ବସିଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ିଲେ । ଆମେ ଅତିଥିବୃନ୍ଦ ତଉକି ଛାଡ଼ି ଠିଆ ହେଲୁ । ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପ୍ରାର୍ଥନା—ଏକ ଆକୁଳ ଅନ୍ତରର ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକଳ ପ୍ରାର୍ଥନା—

"ଆହେ ଦୟାମୟ ବିଶ୍ୱ ବିହାରୀ
ଢେକ ଦୟା ବହି ମୋର ଗୁହାରି
ଜଳ ସ୍ଥଳ ବନ ଗିରି ଆକାଶ
ତୁମ ଲୀଳା ସବୁଠାରେ ପ୍ରକାଶ ।

ତୁମ ଚରଣରେ ମୋର ଭକତି
ଦିଅ ବିପଦେ ସାହସ ଶକତି
ମୋତେ ଖଳ ଅଳସୁଆ ନକଟେ
ନଅ ନାଣ୍ଡିଁ ସୁଖେ ଅବା ସଙ୍କଟେ ।

କୁଟ କପଟ ସ୍ୱଭାବ ଯାହାର
ତାଙ୍କୁ ଦୂରୁ ମୁଁ କରଇ ଜୁହାର ।
ମୋତେ ନ ମିଶାଅ ତାଙ୍କ ସାଥୀରେ
ସଦା ରଖ ସାଧୁଜନ କତିରେ ।

ଦୟା ବିନୟ ହେଉ ମୋ ଭୂଷଣ
କାହା ମନେ ନ ଦିଏ ମୁଁ କଷଣ ।
ଦୁଃଖୀ ଅରକ୍ଷିତ ସେବା କାରଣେ
ବଳ ଦିଅ ମୋର କର ଚରଣେ ।

ତା'ପରେ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରାର୍ଥନା—

"କୋଥାଏ କ୍ରିଷ୍ଣ ଜୀବନ କ୍ରିଷ୍ଣ
ଏକ୍‌ବାରେ ଦେଖା ଦେ'ରେ ଭାଇ,
ଆସି ବ୍ରିନ୍ଦାବନେ ଲୟେ ରାଖାଲ୍‌ଗନେ
ଚେମିନ୍ କରେ ଏକ୍‌ବାରେ ଗୋଷ୍ଟେ ଆୟେ ।
ତୋରା କାନ୍ଧେ ମୋରା ଚଡ଼ବ ନା ଭାଇ
ତୁଇ ମୋ ଦେର କାନ୍ଧେ ଚଡ଼ିବ ଆୟେ
ନା ଖେୟେ ଖୂଆବ
ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ନା ଦିବ
ଦୟାକର ଏକ୍‌ବାରେ ଆୟେରେ କହ୍ନାଇ ।
ମା' ଯଶୋଦା ପିତା ନନ୍ଦ
କେମିନ୍ ଭୁଲିଲରେ ଗୋବିନ୍ଦ
ଘୁମାଲେ ଜନନୀ ଖାଓ୍ୟାତେ ଲବନୀ
ସେ ସବ୍ କଥା ତୋର କ ମନେ ନାଇଁ ?"

ତା'ପରେ ଗୋଟିଏ ଇଂରେଜୀ କବିତା—

"Give me the lowest place,
And if for me; the lowest is too high,
Make one more low."

ପୁଣି ଶଙ୍ଖ ବାଜିଲା । ସାଙ୍ଗ ହେଲା ପ୍ରାର୍ଥନା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଚଉକରେ ବସିଲୁ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ବାହାରକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିଲି ଏଇ ସଭାସ୍ଥଳରେ ଅଞ୍ଜଳିର ଫଟୋ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଦେଖିବାକୁ ବି ମନରେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଆଗ୍ରହ ।

"ସୀତା ବୋଇଲେ ପନ୍ତୀର ମଧୁର ଏ ସ୍ୱଚ୍ଛ ନୀର
ନୀର ନୁହେଁ ଜନନୀର କ୍ଷୀର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ।"

ଆସିଲା ପନୀରର ଜଳ—ସ୍ୱଚ୍ଛ, ସୁନିର୍ମଳ, ସୁମଧୁର । ତା'ସହିତ କିଛି କଦଳୀ, କମଳା, କଟା ସେଓ, ରାଜଭୋଗ, ମଲେଇ ଚପ୍, ଆଉ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ରସାବଳୀ । ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ରୁଚିକୁ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ କ'ଣ ! ଏତେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଚର୍ବ୍ୟ, ଚୋଷ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେୟ ଆଣିବା ପରେ ଏ ଭୋଗେଇରେ ଏ କ'ଣ ଆଣିଛନ୍ତି ? ମୁଢ଼ି !! ସେକ୍ରେଟେରୀ ଗୁଡ଼ିଆ ବୋଲି ଏ କ'ଣ ତାଙ୍କର ସଙ୍କେତ ? ସନ୍ତକ ? ଅଟ୍ଟା କରି କ'ଣ ପଦେ କହି ଆସୁଥିଲି; କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ମତେ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇ ଚୁପ କରାଇ ଦେଲେ । ଏ ମୁଢ଼ିରେ ତା'ହେଲେ କ'ଣ କିଛି ରହସ୍ୟ ଅଛି ?

ସେକ୍ରେଟେରୀ, ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ, ହେଡ଼ମିଷ୍ଟ୍ରେସ କେବଳ ଆମ ପାଖରେ ବସିଲେ । କିଛି ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଉପବାସ । ଆମେ ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଅତିଥିଗଣ ସମସ୍ତେ କିଛି କିଛି ଜଳଯୋଗ କଲୁ । ଖାଇବା ପ୍ରାୟ ଶେଷ ହୋଇ ଆସିଥାଏ । ମୁଢ଼ିରେ କେହି ହାତ ଦେଇ ନ ଥାଉ । ଭୋଗେଇରେ ମୁଢ଼ି ସେମିତି, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ । ସେକ୍ରେଟେରୀ କହିଲେ—ଆରେ ଆପଣମାନେ ମୁଢ଼ି କେହି ଖାଇଲେ ନାହିଁ ତ ! ଗରିବ ଘରର କଣିଆ ଆପଣମାନେ.

ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଢ଼ି ଛଡ଼ା ଆଉ କ'ଣ ଦେଇ ପାରିବୁ ?

ତୋଲିଆ ଘରର ଗରବ
ଯୋଉଦିନ ହୁଏ ଚଉଳ ଘୃତ
ସେହି ଦିନ ଆମ ପରବ ।

ମୁଁ ହସି ହସି କହିଲି—କିନ୍ତୁ ଆପଣ ତ ଏତେ ଦେଲେ ।

ସେକ୍ରେଟେରୀ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ କହିଲେ—ଯାହା ଦେଲୁ ତା ସବୁ ଆମେ ଖାଉ, ଆପଣ ଖାଆନ୍ତୁ । ଆଉ ଏ ମୁଢ଼ି ଖାଉଥିଲି ଜଣେ । ଏଇ ଘରେ, ଏଇ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ, ଏଇ ଛୁଆଙ୍କ ମେଳରେ, ଏଇ ବଡ଼ ଅପାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ବସି ମୁଢ଼ି ଖାଉଥିଲି ଜଣେ—ଅଞ୍ଜଳି । ସେଇ ମୁଢ଼ି ଆପଣମାନେ ଖାଇବେ ନାହିଁ ??···ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଥମେ ନେଇ ମୁଢ଼ି ଖାଇଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଖାଇଲୁ । କିନ୍ତୁ ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କ ଆଖି ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଯେମିତି ସେହି ମୁଢ଼ିଖିଆ ଅଳିଅଳୀ, ଅଷ୍ଟ ଝିଅଟି ଭାସିଯାଉଛି, ନାଚିଯାଉଛି, ସେ ଉଦ୍‌ବେଳ ହୋଇ ଉଠୁଛନ୍ତି । ଆମେ ଗମ୍ଭୀର ହେଲୁ । କରିବାର କିଛି ନ ଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଏ କ'ଣ ହେଲା ! ହଠାତ୍ ଏତେ କୋଳାହଳ କାହିଁକି ? ବାହାରେ ଏତେ ଚିତ୍କାର ? କ'ଣ କିଛି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଲା କି ? ଗୋଟାଏ ଝିଅ ଚିତ୍କାର କରି ଘରଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲା ଏବଂ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ କହିଲା—ସାର୍, ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ । ଅଞ୍ଜଳି ଆସିଛି । ଅଞ୍ଜଳି ହସୁଛି, ଖେଳୁଛି, ନାଚୁଛି । ହସିହସି କାନଅଡ଼ା ପକାଉଛି । ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ ସାର୍ । ଆସନ୍ତୁ ଆପଣମାନେ ।

●

—ଚାରି—

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଉଠି ଚାଲି ପଛପଟେ ଥିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପେଣ୍ଡାଲ ଉପରକୁ ଗଲୁ । କିନ୍ତୁ, ଏ କଣ ! ପେଣ୍ଡାଲ ନା ଏକ ଥିଏଟରର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ? ଚମତ୍କାର ସାଜସଜ୍ଜା, ଚମତ୍କାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଲୋକର ସମ୍ପାତ । ଚମତ୍କାର କରୁଣ ଟିଉନ୍‌ର ମୂର୍ଚ୍ଛନା । ପେଣ୍ଡାଲ ତ ନୁହେଁ । ଏକ ରହସ୍ୟ ଘେରା, ସ୍ୱପ୍ନ ଘେରା ମାୟାପୁରୀ—ଅଳକାପୁରୀ । ଆମେ ମୁଗ୍‌ଧ ଚକିତ ହୋଇ ସେଇଆଡ଼େ ଚାହିଁଲୁ । ଯେକୌଣସି ଲୋକ ମୁଗ୍‌ଧ ନ ହୋଇ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଇଠି ପ୍ରଥମେ ଅଞ୍ଜଳି ଆମ ନୟନପଥକୁ ଆସିଲା ।

କୋମଳ କିଶଳୟ, ଆମ୍ର ମୁକୁଳ, ଚୁରିଅନା, କରବୀର ! କେତୋଟି ପତ୍ର ଓ କଳିକାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ପେଣ୍ଡାଲର ଠିକ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥାଏ ଅଞ୍ଜଳି । ଧୂପଦୀପର ମହମହ ଗନ୍ଧ ପ୍ରସରି ଯାଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ ରଜନୀଗନ୍ଧାର ହାର ଝୁଲୁଥାଏ ଅଞ୍ଜଳି ବକ୍ଷରେ । ପାଦତଳେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମଲ୍ଲି କଳିକାର ସ୍ତୂପ । ଅହରହ ଶଙ୍ଖ ବାଜୁଥାଏ ନେପଥ୍ୟରୁ, ହୁଳହୁଳି ଶୁଭୁଥାଏ । କିଏ ଜଣେ ବଂଶୀରେ କରୁଣ ସ୍ୱରଟିଏ ଧରିଥାଏ—

"ରକତ ଟଳମଳ ଖଇର ପାଞ୍ଚପଳ
କହ ଲୋ ସାଧବାଣୀ ସେ କେଉଁ ଦେଶ ଫଳ ?"

ମୁଁ କେଉଁଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ ନ କରି ଅତିଥିମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ସଭାମଞ୍ଚକୁ ଯାଉ ଯାଉ କେବଳ ନିର୍ନିମେଷ ନୟନରେ ଚାହିଁଥିଲି

ଅଞ୍ଜଳିକୁ । ଜଗା କାଳିଆର ଆଖି ଉପରେ ଯେମିତି ଆଖି ଲାଗି ରହେ । ଆଉ କୁଆଡ଼େ ହଲଚଲ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ମୋ ଆଖି ଯେମିତି ନିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଅଞ୍ଜଳି ଉପରେ ।

ଏଇ ତା'ହେଲେ ଅଞ୍ଜଳି ?
ଏଇ ସେଇ ଅଧାଫୁଟା, ଅଧା ଝାଉଁଳା
ଫୁଲ... ... ...ଅଞ୍ଜଳି ?
ହଁ ।

ଅଞ୍ଜଳି ତରୁଣୀ ନୁହେଁ ।
ରୂପସୀ ନୁହେଁ ।
ଲଳନା ନୁହେଁ ।
ଛଳନା ନୁହେଁ ।
ଅଞ୍ଜଳି ଅଭିସାରିକା ନୁହେଁ ।
ମାନମୟୀ ନୁହେଁ ।
ବା
ନୁହେଁ ଜାୟା, ଜନନୀ, ଭଗିନୀ ।
ନୁହେଁ ଶାନ୍ତା ବା କାନ୍ତା ।
ନୁହେଁ ଗୋଟିଏ ଫୁଟନ୍ତ ଗୋଲାପ ।
ବା
କୋଟି ଲାବଣ୍ୟ ନିଧି ପଦ୍ମ ।
ଅଞ୍ଜଳି ଗୋଟିଏ କୁମାରୀ,
କିଶୋରୀ,
କଳିକା,
ସ୍ନେହ ଟଗୋଟିଏ ନାଲି କଇଁ,
ମିନ ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲଟିଏ,
ସଞ୍ଜ ଆକାଶର ଗୋଟିଏ ଚକମିକ ତାରା
ବା

ଚଇତ ସଞ୍ଜର ଗୋଟିଏ ଅଧାଫୁଟା
ଅଧା ମୁଦା ମଲ୍ଲୀ କଢ଼
ଅଞ୍ଜଳି କନ୍ୟା,
ଆଲୋକର ବନ୍ୟା,
କୋମଳତାରେ ଧନ୍ୟା,
ଅଞ୍ଜଳି ଏକ ଝର୍ଝର ବନ ଝରଣା
ଏକ ଛନ୍‌ଛନ୍ କୃଷ୍ଣସାର ।
ଏକ ସନ୍‌ସନ୍ ମଳୟର ଶିହରଣ ।
ଏଇ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ସଙ୍ଗୋଳି ନେବା ପାଇଁ,
କୋଳ କରି ନେବା ପାଇଁ,
ଚୁମ୍ବନ ଦେବା ପାଇଁ
ଆଜିର ଏଇ ଆୟୋଜନ ।

ନେପଥ୍ୟରୁ ଭସି ଆସିଲା ସଙ୍ଗୀତ—

"କିଆ କେତକୀ ବନେ
କହଇ କେ କାନେ କାନେ
ପରଦେଶୀ ବନ୍ଧୁ ମୋର ଆସେ ଲୋ ।
ମାଧବୀ କରବୀ ଫୁଟେ
ମହୁଆ ମହକ ଛୁଟେ
ବଉଦର ଫାଙ୍କେ ଚନ୍ଦ୍ର ହସେ ଲୋ
କିଆ କେତକୀ ବନେ··· ···
ଦୁଃଖ ରାତ୍ର ହେଲା ଭୋର
ଆସଇ ମୋ ମନ ଚୋର
ଜାଗର ସଳିତା ଜଳା ଶେଷ ଲୋ,
ପରଦେଶୀ ବନ୍ଧୁ ମୋର ଆସେ ଲୋ ।"

ପୁଣି ଶଙ୍ଖ, ହୁଳହୁଳି ନେପଥ୍ୟରୁ ଅସୀମ କୋଳାହଳ । ଏଇ ବୋଧେ ଅଞ୍ଜଳିର ଆବାହନ । ଆମେ ଅତିଥିମାନେ ଯାଇ ସଭାମଣ୍ଡପରେ

ତଳେ ପ୍ରଥମ ଧାଡ଼ିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆସନରେ ବସିଲୁ । ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ସମ୍ପାଦକ କାହାରି ଦେଖା ନାହିଁ । କେବଳ ସ୍କୁଲ ସଭାପତି ଆମ ସହିତ ବସିଲେ । ସଭାମଞ୍ଚ ଶୂନ୍ୟ ।

ଅପରାହ୍ନ ଦୁଇ । କିନ୍ତୁ ଗୃହର ସବୁ ଝରକା କବାଟ ବନ୍ଦ ଥିଲା । ଦର୍ଶକରେ ଭରପୂର ହୋଇଥିଲା ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ । ଏଠି କ'ଣ ଅଭିନୟ ହେବ ? କାହାକୁ ପଚାରିବ ପଚାରିବା ହଉଛୁ । ହଠାତ୍ ଦପ୍‌କିନା ସବୁ ଆଲୋକ ଲିଭିଗଲା । ମଞ୍ଚ ଉପରୁ ଝରିପଡ଼ିଲା ଏକ କୋମଳ ନୀଳ ଆଲୋକ । ସବୁ ଦିଶିଲା ରହସ୍ୟମୟ...... ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀ ।

ସେଇ ଝିଅଟି, ଯିଏ ଯାଇ କହିଥିଲା—'ଅଂଜଳି ଆସିଛି । ଅଂଜଳି, ତା' ନାଁ ନଆଳି । ଅଂଜଳିର ଘର ସାଙ୍ଗ—ତା'ର କାନ ଧରି ଧରି ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ପଶି ଆସିଲେ ସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ—ନନାଦମ୍ମା ନନ୍ଦ । କାନ ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ଧମକେଇ ଧମକେଇ ପଚାରିଲେ—ମିଛ କହିଲୁ ? ଏତେ ବଡ଼ ଅତିଥିଙ୍କ ଆଗରେ ମିଛ ? କାହିଁ ଅଂଜଳି ? କାହିଁ ?

ନଆଳି କହିଲା—ହିଁ ଅପା, ଅଂଜଳି ଆସିଥିଲା, ଏଇଠି ବସିଥିଲା, ଏଇଠି କଥା କହୁଥିଲା, ଏଇଠି ହସିହସି ଗଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ଭୂଇଁରେ ।

ଅର୍ଦ୍ଧପାଗଳ ଭଳି ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ପଶି ଆସିଲେ ସମ୍ପାଦକ—କାହିଁ ? କାହିଁ ଅଂଜଳି ? କାହିଁ ମୋର ଅପରୂପ ଲାବଣ୍ୟମୟୀ ସୁନାର ପ୍ରତିମା ଅଞ୍ଜଳି ? କାହିଁ ? କାହିଁ ? ଆରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ସବୁ ମିଛ କହୁଛ ? (ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ, ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ)—ଆପଣମାନେ କ୍ଷମା କରିବେ । ଏମାନେ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି । ଅଂଜଳି କ'ଣ ଆସିପାରେ ? ଯୋଉ ନଈ ବହିଗଲା, ଯୋଉ ଫୁଲ ଝରିଗଲା, ଯୋଉ ପତ୍ର ଖସିଗଲା, ଯୋଉ ଚନ୍ଦ୍ର ହଜିଗଲା, ସେ କ'ଣ ଆଉ ଫେରେ ? ଫେରେ ? (କାନ୍ଦିଲେ) ।

ନଆଳି କହିଲା—ହିଁ ସାର, ସେ ଆସି ଥିଲା । ଆମେ ନଜେ

ଆଖିରେ ଦେଖିଛୁ । ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ।

ସମ୍ପାଦକ—ମିଛ, ମିଛ । ଅଞ୍ଜଳି ଆଉ କାହିଁ ? କାହୁଁ ପାଇବା ଆଉ ଅଂଜଳିକୁ ?

"କୋଟି ଲାବଣ୍ୟନଧିରେ କନ୍ୟା ତୁହି
କ ଅମୃତେ ତୋ ତନୁ ଗଢ଼ିଲ ବିହି ।"

...ଅଞ୍ଜଳି ମୁହଁରେ କେତେ ହସ, ଅଞ୍ଜଳି କଥାରେ କେତେ ଅମୃତ, ଅଂଜଳି ମଥାରେ କେତେ ବସନ୍ତର ଶୋଭା ଆଉ ସୁଷମା । ଅଂଜଳି ମୋର କ୍ଲାସରେ ଫାଷ୍ଟ ହୁଏ; ଅଂଜଳି ଭଲ ଗୀତ ବୋଲେ, ଭଲ ଖେଳେଇ କରେ, ଭଲ ସାଇକେଲ ଚଢ଼େ, ଅଂଜଳି କେତେ ସୁନ୍ଦର ବକ୍ତୃତା ଦିଏ, ଅଂଜଳି ଭିତରେ କେତେ ହସ, ରସ, ବାସ, କେତେ ସ୍ୱର୍ଗ ସୁଷମା । ଅଂଜଳି ! ଅଂଜଳି ଅଂଜଳି ମୋର କୁଆଡ଼େ ଗୁଲିଗଲା ??

(ବେଶୀ ବେଶୀ କାନ୍ଦିଲେ)

ନନାବଦମୀ—ଆପଣ ସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ ସାର୍ । ହୁଏତ ଅଂଜଳି ଆସିଥିବ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିଛନ୍ତି ।

ସମ୍ପାଦକ—(ରାଗି ଉଠି) ପାଗଳ, ପାଗଳ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ମତେ ପାଗଳ କରି ଦେବ । ସେଦିନ ପରି ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିଲ । ନାଲି ଜୁଇରେ ହୁ ହୁ ହୋଇ ଜଳିଉଠିଲା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିମା ଅ—ଞ୍ଜ—ଳି ? ?

ନନାବଦମୀ—ଆପଣ ଠିକ କହିଛନ୍ତି ସାର୍ । ଠିକ୍ ଦୁଇ ବର୍ଷ ତଳେ ଏଇ ଫେବ୍ରୁୟାରୀ ମାସରେ ଅଂଜଳିର ସୁନା ଦେହ ମୁଠାଏ ପାଉଁଶ ହୋଇଗଲା ଜଳନ୍ତା ନିଆଁରେ ।

ସମ୍ପାଦକ—(ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ କରି) କେମିତି ? କେମିତି ? ମନେ ଅଛି ?

ହୁ' ହୁ' ହୋଇ ଜଳି ଆସିଲା ଲେ

ରଡ଼ ନିଆଁ ତାଉ ତାଉ,

ମାଟି ଦେହ ତା'ର ଝଟକି ଉଠିଲା
ସୁନା ଭଳି ଦାଉ ଦାଉ ।
ପହିଲେ ଜଳିଲା ଆଙ୍ଗୁଳିଗୁଡ଼ିକ
କଅଁଳ ନରମ ଅତି,
ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ହୋଇ ଜଳି ଆସିଲା ଲୋ
ହାତ, ଗୋଡ଼, ପାଦ, ଗୁନ୍ତି ।
କେଶ ଜଳିଗଲା, ବାସ ଜଳିଗଲା,
ଜଳିଗଲା ଆଖି କାନ,
ଫୁରୁଫୁରୁ ହୋଇ ଚମ ଜଳିଗଲା
ନିମିଷକେ ହେଲା ଲୀନ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ମହାପାତ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁପ୍ତ, କୁଳପତି ମିଶ୍ର, କବି ଗଡ଼ନାୟକ—ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ସେତେବେଳେ ଧାର ଧାର ଲୁହ । ମୁଁ ନିବିଷ୍ଟ ଚିତ୍ତରେ ଖାଲି ଚାହିଁଥିଲି ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ମୁହଁକୁ । ଗୋଟିଏ ପର ଝିଅ ପାଇଁ ମଣିଷ ଅନ୍ତରରେ କେତେ ପ୍ରୀତି ଥାଇପାରେ !

ଆସିଲେ ବଡ଼ ଅପା—ହେଡ଼ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ । କହିଲେ—ହଁ ସାର୍ । ସବୁ ସତ ଯେ, ତେବେ ଅଂଜଳି ଆସିଥିଲା । ମୁଁ ଦୂରରୁ ଦେଖିଛି । ଠିକ ଅଞ୍ଜଳି ଭଳି ଚାଲି, ଅଂଜଳି ଭଳି ହସ, ଅଂଜଳି ଭଳି କଥା । ପାଦରେ ଅଳତା, ଆଖିରେ କଜଳ, ମଥାରେ ବେଣୀ, ବେଣୀରେ ଫୁଲ । ଗୋଡ଼ରେ ରୁମଝୁମ ରୁମଝୁମ ନୂପୁର । ସେ ଝଗ ଝଗ ଚମକେଇ ଛୁଟିଗଲା । ଛୁଟିଗଲା ଏଇ ବାଟରେ । ମୁଁ ଦେଖିଛି ।

ସମ୍ପାଦକ—ଦେଖିଛ ! ଦେଖିଛ ତମେ ସୀମା ? କାହିଁ ଗଲା ସେ ? ତା' ଦେହ ଭଲ ଅଛି ନା ? ତା' ମୁହଁରେ ସେଇ ନାଲି ଟୁକୁଟୁକୁ ହସ ଅଛି ନା ? ସେଇ ଅମୃତବୋଳା କଥା ଅଛି ନା ? ସେଇ ଲହୁଣୀ-କୋମଳ ଅଂଜଳି ମୋର ......

ଜନାଦନ—(ବାଧାଦେଇ) ରୁହନ୍ତୁ ସାର୍, ତା ଜାମାପଟା, ଖେଳନା, ବହି ସବୁ ମୁଁ ନେଇ ଆସୁଛି । ସେ ନିଶ୍ଚେ ଆସିବ ।

ସାଇକେଲ ଚଢ଼ାରେ ତା'ର କେତେ ଶରଧା । ସାଇକେଲ ଦେଖିଲେ ନା ସେ ନିଶ୍ଚେ ଦଉଡ଼ି ଆସିବ ।

ଭିତରକୁ ଯାଇ ଗୋଟି ଗୋଟି ଜାମା, ବହି, କଲମ, ସାଇକେଲ ଆଣିଲ କହିଲା—

... ଆ'ରେ ବାପୁଣୀ । ଆ'ରେ ମୋ ଧନ । ଆ' ତୋ ସାଇକେଲରେ ଚଢ଼ିବୁ । ଜାମା ପିନ୍ଧିବୁ । ବହି ନେଇ ପଢ଼ିବୁ । ଆଉ ତୋତେ କେହି ଗାଳି ଦେବେ ନାହିଁ । ଦେଖିବୁ । ତୋର ସାଙ୍ଗମାନେ କେତେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି । ଦେଖିବୁ, ସାର୍ କେମିତି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଲୁହ ସିଂଘାଣି ଏକାକାର ହେଲେଣି । ଆ' ଆ' ମୋର ରୁକ୍ମିଣୀରତନ । ଗଳାର ମାଳ ! ତୋ ନନା ଅପାଙ୍କୁ ଦିନେ ନ ଦେଖିଲେ ତୁ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଉଥିଲୁ । ନନା ଅପାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି କେମିତି ରହିଛୁରେ ଧନ ?

ସମ୍ପାଦକ—ଆ', ଆ' ଅଞ୍ଜଳି ! ଏଠି କେତେ ସବୁଜ ଧାନକ୍ଷେତ, ସବୁଜ ପୃଥିବୀ; କେତେ ଆମ୍ବ, ବଉଳ, କୋଇଲି, କଣଲସୀ; ମଳୟ; କେତେ ନୀଳ ପର୍ବତ, ନୀଳ ଆକାଶ, କେତେ ସ୍ନେହସରାଗ, ପ୍ରୀତି ଚୁମ୍ବନ—ଏତେ କଥା ସ୍ୱର୍ଗରେ କୋଉଠି ପାଇବୁ ରେ ମା' ? ଆ', ଆ' ।

ନନାବଦନୀ—ତୁହାନ୍ତୁ ସାର୍, ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଭୋକ ହେବଣି । କେତେ ବେଳ ହେଲା—ଖାଇ ନାହିଁ । ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀରେ, ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀରେ କେତେ ସରାଗରେ ସେ ଆପଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଏ । ପୁଣି ମୁଁ ଖୋଇ ଦେଲେ ତାକୁ କୁଆଡ଼େ ଅମୃତ ଭଳି ଲାଗେ । ସେ ଦିନ ବଡ଼ଅପା ତା'କୁ ଆପଣଙ୍କ ଥାଳରୁ ଉଠେଇଦେଲେ । ତାକୁ କେତେ କଷ୍ଟ ହୋଇଥିବ । ତୁହାନ୍ତୁ, ମୁଁ ତା'ପାଇଁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ନେଇ ଆସୁଛି । ମୁଁ ନିଜେ ତା'କୁ ଖୋଇ ଦେବି । ମୋ କୋଳରେ ବସେଇ, ଚୁମା ଦେଇ, ଗେଲ କରି ଖୋଇ ଦେବି । ସେ ନିଶ୍ଚେ ଖାଇବ । ଯୋଉଠି ଲୁଚିଥିଲେ ବି ଧାଇଁ ଆସିବ ଖାଇବାକୁ, ତୁହାନ୍ତୁ ।

(ଭିତରକୁ ଯାଇ ଥାଳିରେ ଥାଳିଏ ଲଡ଼ୁ ଧରି ଫେରିଲା)

ଡାକଲ—

ଅଞ୍ଜଳି, ଆ', ଆ', ସ୍ୱର୍ଗରେ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ, ପାତାଳରେ, ଦେବ-ଲୋକରେ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକରେ, ନାଗଲୋକରେ କୋଉଠ ଅଛୁ । ଆ, ଆ' ଅଞ୍ଜଳ, ତୋତେ ଖୋଇଦେଲେ ମୁଁ କେତେ ଶାନ୍ତି ପାଇବ ରେ । ଆ', ଆ' ଅଞ୍ଜଳ । ଆ'ରେ ଦୁଷ୍ଟ ଶିଶୁ । ଆ'ରେ ନବୋଧ ଶିଶୁ । ତୋ' ମା' କୋଳକୁ ତୁ ଆସିବୁ ନାହିଁ ? ମୋ ହାତରୁ ସର ଲବଣୀ ତୁ ଖାଇବୁ ନାହିଁ । ଯଶୋଦା ହାତରୁ ସର ଲବଣୀ ଖାଇବ ନାହିଁ କାହ୍ନୁ ?? ଆ' ଆ' ଆ'… …ନା, ନା, ନା, ଅଞ୍ଜଳ ଆସିବ ନାହିଁ । ଅଞ୍ଜଳି ମରଯାଇଛୁ ! ମରଯାଇଛୁ !! ମରଯାଇଛୁ !!! ଓହ୍ !!!

(ଆଲି କଣ୍ଟୁଡ଼ ହୋଇପଡ଼ଲ ହାତରୁ । ସେ ବ କଣ୍ଟୁଡ଼ ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ଗଲ । ଛୁଅଛୁଅଁ ଭୋ' କନା କାନ୍ଦ ଉଠିଲେ । ସମ୍ମାନତ ଅତଥି କେହି କାନ୍ଦକୁ ସମ୍ବରଣ କରପାରଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଲୁହରେ ଏକାକାର ।)

ଅନ୍ତରାଳରୁ ସଙ୍ଗୀତ—

"ମର ନାହିଁ ସେ ଯେ ମରବ ନାହିଁ ସେ
ସରଗ ପୁରରୁ ଶୁଣୁଛ ନତ ।
ତା'ର ସ୍ମୃତଛବ କେ ଆଙ୍କିବ କବ
ନଜ ସ୍ମୃତ ନଜେ ଗଲ ସାଇତ ।"

ପ୍ରାୟ ଆଠ ଦଶ ଜଣ ଛୁଅଁ ବାଳମୁକୁଳା କର ଧୋବ ଫରଫର ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧ, ହାତରେ ଜଳନ୍ତା ପ୍ରଦୀପ ଧର ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଆସିଲେ । ଦୁଇଜଣ ଛୁଅଁ ଦୁଇଟି କର୍ପୂରମାଳ ପିନ୍ଧେଇ ଦେଲେ, କେତୋଟି ଜଅଁଳ ପତ୍ର ଓ କଳିକା ଦେଲେ ଅଞ୍ଜଳି ପ୍ରତକୃତରେ । ସମବେତ କଣ୍ଠରେ ଗାଇଲେ—

"ଧୂଳିଘର ଭଙ୍ଗି ନ ତୋ ଖେଳ ସରଲ
ନଷ୍ଠୁର ନୟତ ତୋ'ର ତଣ୍ଟି କାଟିଲ ।
କାଟେ ତୋର ଲୁନ ପୁଷି

କାନ୍ଦେ ମଇନା
ଆକୁଳେ ତୋ ପୋଷା ଶାଗୀ
ଛୁଏଁନା ଦାନା ।
ଆମ୍ବ ଡାଳେ କଳାପିକ ଆଜି ନ ଗାଇଲା
ଧୂଳିଘର ଭାଙ୍ଗିନ ତୋ ଖେଳ ସରିଲା ।"

ଗ୍ଭତ୍ରୀମାନେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଗ୍ଭଲଗଲେ । ପାଗଳ ଭଳି ଠୋ ଠୋ ହସି ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ—ଅମୀୟ ସାର କହିଲେ—ପାଗଳ, ପାଗଳ ସମସ୍ତେ । ସମସ୍ତେ ପାଗଳ ଏଠି । ଖାଲି କାନ୍ଦ, ଲୁହ, ଅଶ୍ରୁ । ଆରେ ଏଥିରେ କ'ଣ ଛୁଆଟା ଆସିବ ? ଟିକଏ ଗେଲ୍ କରିବ ନାହିଁ ? ଟିକଏ କୋଳେଇ ଡାକିବ ନାହିଁ ? ଟିକଏ ହସ ରସ କଥା କହିବ ନାହିଁ ? ଖାଲି ଅଶ୍ରୁ, ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଛି, ଛି, ଛି । ଆରେ ଅଂଜଳି କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ଜିନଷ ? ଏଇ ତ ଆମ ଅଂଜଳି (ଫଟୋକୁ ଦେଖେଇ) ଏଇ ତ ଆମର ସରଗର ଚାଜ । ସ୍ୱର୍ଗର ଚାଜ । ଆସ ପିଲାଏ, ଆସ ନନା ଅପା, ଅଂଜଳିକୁ ଗେହ୍ଲାକରିବା । ନିଶ୍ଚେ ଅଂଜଳି ଆସିବ । ଆରେ ଆସ, କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ? ତମେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଡାକିଲ ସେ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଦେଖିବ ମୁଁ ହସିହସି ଡାକିଲେ ନା ସେ ଡେଇଁ ପଡ଼ିବ ସଭା ଉପରକୁ ।

(ସେତେବେଳେ ନନାଦନ୍ନା ଅପା ଉଠି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ସମ୍ପାଦକ ବି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଅମୀୟ ନନାଦନ୍ନା ଦୁହେଁ ଗାଇଲେ ଗୀତ। ଅଂଜଳିକି ସମ୍ବୋଧନ କରି)

ଅଂଜଳି ! ଅଲୋ ଆଲୋ ଅଂଜଳି !
କାହିଁକି ମୁଖ ତୋ ଯାଏ ଝାଉଁଳି
ଭଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲେ ଗଢ଼ାଇ ଦେବୁ
ହଜି ଯାଇଥିଲେ ଖୋଜି ଆଣିବୁ ।
ଅଂଜଳି ଆମର ସୁନା ଖଡ଼ିକା
ଆଜି ଝିଅ ଯେତେ ବାନ୍ଦର ମୁଖା

ହସି ଦେ' ଅଳପ ନବ ଛଇଳି ।

ଅମୀୟ—ଭୁବନ୍ତୁ ଅପା, ଆପଣ ଲଡ଼ୁ ଆଣି ଦେଇଥିଲେ, ଖାଇଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଙ୍ଗୁର ଆଣି ଦେବ, କୋଳି ଆଣି ଦେବ, କାକେରା ଆଣି ଦେବ, ଦୁଧସର ଆଣି ଦେବ, ସନ୍ଦେଶ ଆଣି ଦେବ । ଅଞ୍ଚଳ ମୋର ନିଶ୍ଚେ ଖାଇବ । ଆଚ୍ଛା କହିଲୁ ଅଂଜଳ, ତୋତେ କିଏ ବେଶୀ ଭଲ ପାଏ ? ସାର୍ ନା ମୁଁ, ନା ନାନା ଅପା ନା ବଡ଼ ଅପା ?

ସମ୍ପାଦକ—(ଗମ୍ଭୀର କଣ୍ଠରେ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି)

"ଆକାଶ ତ କେବେ କାହାରେ କହିନ
ବକ୍ଷୁ ତାହାର ବାରିଧାରା କେତେ ଝରେ,
ଜନନୀ ତ କେବେ କାହାରେ କହିନ
ସନ୍ତାନ ସ୍ନେହ କେତେ ତା ବକ୍ଷୁ ଝରେ ।
ଧରଣୀ ତ କେବେ କାହାରେ କହିନ
କେତେ ବା ଝଞ୍ଜା ତା ବୁକେ ଯାଇଛି ବହି ।
ତମକୁ ତେବେ ମୁଁ କେତେ ଭଲ ପାଏ
କେତେ ଭଲ ପାଏ କେମିତି ପାରିବ କହି ?"

ବଡ଼ ଅପା— ଯେନ ମୋର ନବ ପ୍ରଣୟ ଗୋ ତୁମେ
ପାର୍ଶ୍ୱ ଅସମାପିକା,
ଜୀବନେ ଯା' ସଙ୍ଗେ ହେବ ନାହିଁ ଆଉ
ଥରକ ପାଇଁ କି ଦେଖା ।
କଳ୍ପନା ତୁମେ କଳ୍ପନାରେ ଗୋ
ଲୁଚିଗଲ ଆଜ କାହିଁ ।
ଏତେ ଉଚ୍ଚ ଆଶା ବାସନା କି ଖାଲି
ବିକଶେ ବିଦାୟ ପାଇଁ ?
ଅକାଳେ ପଡ଼ିଲ ଝରି
ଶରତ ସକାଳେ ସବୁଜ ପରଶେ
ଶେଫାଳି ପୁଷ୍ପ ସରି ।

ନନାଦନୀ—

କପଟ ଛଳଛଳ ଏ ଧୂଳି ଧରଣୀରେ
ସରଗ କରଥିଲ ଆପଣା କରଣିରେ
ସେନେହ ସୁଧାବୋଳା ହସିଲା ମୁହଁଟିକ
ଜୀବନ ସାରି କେବେ ପାଶୋରି ହୁଏନ କି ?
ହସ ଗୋ ହସ ତଲେ ଆହୁରି ହସ ହସ
କୁଟୀଳ ହଳା ହଲେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାଶ ।
ତମରି ଖଳଖଳ ହସେ ଗୋ ବରାନନ,
ମରତେ ବହିଯାଉ ସରଗ ସୁରଧୂନୀ ।

ଅମୀୟ—

"ନନ୍ଦନେ ଯେତେ ପାରିଜାତ ଫୁଟୁ
ବିତରି ବିପୁଳ ବାସ,
ମୁଇଁ ଭଲ ପାଏ ମୋର ବାରିଝରି
ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ହାସ ।"

ସମ୍ପାଦକ—କିନ୍ତୁ ଅମୀୟ ଆମେ ବୋଧହୁଏ ଭୁଲ କରୁଛେ । ଆଃ ଏଇ ଫଟୋ ଭିତରେ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଦେଖିଲେ କିନ୍ତୁ; ଏଇ ଛବିଟା କ'ଣ ମଣିଷ ? ନିର୍ଜୀବ କ'ଣ ସଜୀବ ହୁଏ ?

ଅମୀୟ—ହବ, ହବ ସାର୍ । ଆପଣ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଆପଣ କଅଁଳ କଣ୍ଠରେ ତା'କୁ ଥରେ ଡାକନ୍ତୁ । ସେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି । ନିଶ୍ଚେ ଉଠିବ ।

ନନାଦନୀ ଗାଇଲେ ଗୀତ—

"ନିଧନ ସଞ୍ଜାଳି ମୋର ଦରିଦ୍ର ପସରା
ଅନ୍ତର ଲଉଡ଼ି ବାବୁ ହୃଦରକ୍ତ ଧାରା
ମୋ କଳାମାଣିକ ରେ ।
ମୋ ଜୀବ ଜୀବନ ଭୁବି ନୟନ ପ୍ରତିମା
ତୋତେ କି ପାଶୋରି ହେବ ମୋର ସୁଖ ସୀମା

ମୋ କଳାମାଣିକ ରେ ।
ଡରୁଥାଉ ଅନ୍ଧାରକୁ ରଖିଯାଉ ଗୋରୁ
ଜନକ ଜନନୀ ସୁଖ କାହିଁ ପାଇଁ ସାରୁ
ମୋ କଳାମାଣିକ ରେ ।
ନଶାଚର ମାଡବାର ଶୁଭୁଛି ଶବ୍ଦକ
ମୁଁ ଡାକୁଣୀ ଗ୍ରୁଡ଼ଦେଲ ବନକୁ କାହିଁକ ?
ମୋ କଳାମାଣିକ ରେ ।"

ଗୋଟିଏ ଶଙ୍ଖ ବାଜଲ । ଧୀରେ ଧୀରେ କଳା ପରଦା ନଇଁ ଆସିଲ ଆଗରେ । ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ଆଲୋକିତ ହେଲ ।

ବିଶ୍ରାମ··· ···ଇଣ୍ଟରଭାଲ ।

ଚିନ୍ତା କର କର ମସ୍ତିଷ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲ । ମୁଁ ବାହାରକୁ ଉଠି ଆସି ଗୋଟିଏ ସିଗାରେଟ୍‌ରେ ନିଆଁ ଧରେଇଲି ।

●

—ପାଞ୍ଚ—

ପ୍ରାୟ ଦଶ ମିନିଟ୍ ପରେ । ପୁଣି ଶଙ୍ଖ ବାଜିଲା । ପରଦା ଉଠିଲା । ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ଅନ୍ଧାର ହେଲା । ମଞ୍ଚରେ କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକର ଧାର । ଆଲୋକ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତର ହେଲା । ଦେଖାଗଲା ଦୋଳିଟିଏ ଝୁଲୁଛି ଷ୍ଟେଜ୍ ଉପରେ । ଝିଅମାନେ କଲ୍‌କଲ୍ ହସି ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ପଶି ଆସୁଛନ୍ତି ଆଉ ନିଆଳିକି ଟାଣି ଟାଣି ଆଣୁଛନ୍ତି ଆଗକୁ । କହୁଛନ୍ତି—

ମନେକର, ମନେକର ତୁ ହେଲୁ ଅଞ୍ଜଳି, ତତେ ଆଜ ଅଂଜଳି ବୋଲି ଧରିଯାଉ । ତୁ ଆଜ ଦୋଳରେ ବସିବୁ । ଆଉ ଆମେ ହେବୁ ତୋର ଅଷ୍ଟ ସଖୀ । ଆମେ ତୋତେ ଆଜ ଦୋଳିରେ ଝୁଲେଇବୁ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ, ହୁଳହୁଳି ପକେଇ ପକେଇ, ଶଙ୍ଖ ବଜେଇ ବଜେଇ । କେମିତି ? ରାଜି ? ରାଜି ?

ସେ ନାହିଁ କରୁ କରୁ ତା'କୁ ଟାଣିଓଟାରି ଝିଙ୍କି ଆଣି ଦୋଳରେ ବସେଇଲେ । ଆଉ ହୁଳହୁଳି ପକେଇ ଦୋଳରେ ଛୁଟେଇଦେଲେ ଆକାଶର କାହିଁ କାହିଁ ଉପରକୁ । ସେ ଚିତ୍କାର ଛାଡୁଥାଏ—ଆଲେ ଆଲେ, ପଡ଼ିଯିବି ଲୋ । ମତେ ଧର ଲୋ, ଧର ଲୋ, ମୋ ଲୁଗା ଖସିଗଲା ଲୋ···କିଏ ଶୁଣୁଛି ତା'କଥା ? ଝିଅମାନେ ସେମିତି ଫେଁ ଫେଁ ହସି, ତାକୁ ଆକାଶକୁ ଉଡ଼େଇ ଉଡ଼େଇ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଗୀତ—

"କୁଆଁରି ପୁନେଇ ଚହଟ ଜ୍ୟୋସ୍ନା

ରୁପା ଥାଳପଟ ଜହ୍ନ ଲୋ ,

ରୁପାଥାଳ ପଟ ଜହ୍ନ

କୁଆଁଶ କାକୁତ ଏତେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ

ମୋ ଛଇଳ ଧନ ଲୋ,

ପୁଣି ଆସୁଛୁ ଉତ୍କଳ ଦନ ଲୋ ।

କାକୁଡ଼ କାଟିଲ ତେକ ତେକ କଲ

କୁଲ୍‌ଟରେ କାଟିଲ ଲଉ,

ଅଣ ଉଦଆରୁ ସ୍ନାହାନ ସାର ମୋ

ତନୁ ଅଳସୀ ଲୋ

ସଚେ ବାଟିବ ବର ପିଠଉ ଲୋ ।”

ହୁଳହୁଳି ଶବ୍ଦରେ ସଭାମଞ୍ଚ କମ୍ପୁଥାଏ ।

ଏତକବେଳେ କ’ଣ ହେଲା ଠଂ କନା ଗୋଟାଏ ଘଣ୍ଟା ବାଜଲା । ସବୁ ଚୁପଚୁପ—ନିସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ବାହାରୁ ଶୁଭଲା ସତସତକା ଅଞ୍ଜଳିର କଣ୍ଠ—କରୁଣ କ୍ରନ୍ଦନ ।

—ନା ନା, ମତେ ନେଇ ଯାଅନା । ମତେ ଏତେ ସ୍ନେହ ସବୁଗରୁ ନେଇ ଯାଅନି । ମୁଁ ଏଇ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ଯାଇ ପାରିବନି । ମୋର ଏତେ ସାଙ୍ଗ—ମୀରା, ଇରା, ଶାନ୍ତି, ସତ୍ୟଭାମା ନଅଳି, କାମିନୀ—ନା, ନା, ନା, ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ ଯିବ ନାହିଁ । ଆଉ ବଡ଼ ଅପା, ସାନ ଅପା, ସାର୍‌, ମୋ ନବମ ଶ୍ରେଣୀ, ମୋ ଅଙ୍କ ଖାତା, ମୋ ସାହିତ୍ୟ ଖାତା, ମୋ ସାଇକେଲ—ନା, ନା, ମୁଁ ଯିବ ନାହିଁ, ଯିବ ନାହିଁ, ମୋତେ ନିଅ ନାହିଁ, ନିଅ ନାହିଁ, ନିଅ ନାହିଁ ।

(ନେପଥ୍ୟରେ ଭୀଷଣ କୋଳାହଳ, ଭୀଷଣ ଚିତ୍କାର ।)

ସମ୍ପାଦକ—(ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠି)

ହେଇ, ହେଇ, ହେଇ, ଅଞ୍ଜଳି ଆସିଛୁ । ଅଂଜଳି କହୁଛୁ । ଅଞ୍ଜଳି କାନ୍ଦୁଛି, ଅଞ୍ଜଳିକୁ ସେମାନେ ନେଇଗଲେ । ଆ’ରେ ଧର, ଧର ଧର, ଅଞ୍ଜଳି ଚାଲିଗଲା, ଚାଲିଗଲା । (ଦଉଡ଼ ଯାଉଥିଲେ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଧରିବାକୁ । ବଡ଼ ଅପା, ନାନା ଅପା, ଅମିୟ ସାର୍‌ ତାଙ୍କୁ ଧରି ଆଣି ବସେଇଲେ ।)

ନେପଥ୍ୟରୁ ଶୁଭିଲା ଗୀତ—

"ଭୁଇଁ ପାଗଳ ହେଲୁ କି
ଭସ୍ମ ସହିତରେ ଭସ୍ମ ହୋଇଯିବୁ
ଏତିକ ଅବିବେକୀ ।"

ଜଣେ ଯୁବତୀ ଦର୍ଶକ ମଣ୍ଡଳୀ ଭିତରୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆସି ସଭା ମଞ୍ଚକୁ ଉଠିଗଲା, କହିଲା—ନା, ନା, ଅଂଜଳି ଯାଇ ନାହିଁ । ଅଞ୍ଜଳିକୁ ମୁଁ ଧରି ଅଣିଛି ଯା'ର ଭିତରେ—ଏଇ ଆଲ୍‌ବମ ଭିତରେ । ନିଅନ୍ତୁ, ନିଅନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ ସମ୍ପାଦକ ତ ଦୁଃଖରେ ମୁହ୍ୟମାନ, ଆଜିର ବରେଣ୍ୟ ଅତିଥି ମାନବର ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ମୁଁ ବିନୀତ ଅନୁରୋଧ କରିବି । ସେ ଦୟାକରି ଅଞ୍ଜଳିକୁ ନିଅନ୍ତୁ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ନିଜ ଆସନରୁ ଉଠି ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଗଲେ । ଯୁବତୀଙ୍କ ହାତରୁ ଆଲବମଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ବାର ଜଣ ଯୁବତୀ ଆସି ଘେରିଗଲେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ । ଦୁଇଟି ଶାଢ଼ୀ ତାଙ୍କ ଦୁଇ ପାଖରେ ଲମ୍ବ କରି ଧରିଲେ ଗୋଟିଏ ନୌକା ଆକାର କଲେ । ତା'ପରେ ତାଙ୍କୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚଳାଇ ନିଜେ ଦୁଇ ପାଖରେ ଗୁଲଗୁଲ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଗୀତ—

" ଭଲ କରି ନାଆ ବ୍ରହ୍ମା ରେ ନାଉରି
ଝିଅକୁ ମାଡ଼ୁଛି ଡର
ଟଗ୍ରେ ଗଡ଼ ଲୋକ ଗୁହ୍ମି ବସିଥିବେ
ଝିଅ ଯିବ ଶାଶୁଘର ।
ଭଲ କରି ନାଆ ବାହୁଛି ନାଉରି
ଟଳେଇ କରିଛି ଠିଆ
ମାମୁଁ ଭଣଜାର କୋଣରୁ ଆସେ ଲୋ
ବହି ସୁଲୁସୁଲୁ ବାଆ ।
ଢଳେଶ୍ୱ ଶିଖରୁ କଳା ମେଘ ଖଣ୍ଡେ
ଉଠେଇ ଆସିଲା କାହିଁ,

ଲୁଚିଗଲେ ତହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ଲୋ
ଖବର ନ ପଡ଼ଇ ଆଉ ।
ନାଆ ପଡ଼ିଅଛି ମଝିଗାଙ୍ଗେ ଆସି
ବୁଡ଼ିଯିବ ହାଣ୍ଡି ଛତି
ଟଳଟଳ ହୋଇ ଟଳୁଛି ନାଆ ଲୋ
ନାଉରିର ବଡ଼ ଖିତି ।
ବରଷା ବତାସି ଗରଜି ଆସିଲା
ନାଆ ବୁଡ଼େଇଁ ଥପୁ କରି
ଏକା ପବନକେ ପାହାଡ଼େ ଯାଇ ଲୋ
ପିଠି ହୋଇଗଲା ଚୂରି !”

ତା'ପରେ ? ତା'ପରେ ?

ଭୟଙ୍କର ଚିତ୍କାର—ଜାଇ ! ଜାଇ !! ଜାଇ !!!

ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଶୋକାକୁଳ ନୟନରେ ଆଲବମଟି ବଢ଼େଇ ଦେଲେ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ହାତକୁ ।

ସମ୍ପାଦକ—(ଆଲବମ ଗ୍ରହଣ କରି, ଭିତରର ଫଟୋ ଦେଖି) ଓଃ ଅଞ୍ଜଳିର ଫଟୋ ! ନିର୍ଜୀବ ଚିତ୍ର !! କିନ୍ତୁ ଅଂଜଳି କାହିଁ ? ଅଂଜଳିର ସେଇ ହସ, ଅଂଜଳିର ସେଇ କଥା, ଅଂଜଳିର ସେଇ ଅମୃତ, ସେଇ ଛନଛନ ବନହରିଣୀର ଚାହାଣୀ—କାହିଁ ? କାହିଁ ? ଏଇ ଅଂଜଳି କ'ଣ ମୋ ପାଖରେ ବସିବ ? ମୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥା କହିବ ? ମୁକ୍ତା ଝରେଇବ ଓଠରୁ ? ଏଇ ଅଂଜଳିର ମଥାରେ କ'ଣ ନାଗେଶ୍ୱରର ମହମ ବାସ ? ଏଇ କ'ଣ ବେଳାଭୂମିରେ ଚାଲି ମାରି ଚାଲିଯିବ କମନୀୟ କୃଷ୍ଣସାର ଭଳି ? ନା, ମୋ ଅଂଜଳି ମରିଯାଇଛି, ଅଂଜଳି ହଜି ଯାଇଛି, ଅଂଜଳି ଫେରିବ ନାହିଁ, ଫେରିବ ନାହିଁ, ଫେରିବ ନାହିଁ ।

ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଅଂଜଳିର ଅଶରୀରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ସର୍ବାଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ କଳାଶାଢ଼ୀରେ ଆବୃତ ହୋଇ ପଶି ଆସିଛି ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ । ଆଉ କହୁଛି—

ନା, ମୁଁ ଫେରିଛି । ମୁଁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଫେରି ଆସିଛି ମୋର ଏଇ ଅତି ପ୍ରିୟ ମାଟିର ମା' କୋଳକୁ ।

ସମ୍ପାଦକ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) ଅଂଜଳି !

ଭିତରୁ ସବୁ ଛାତ୍ରୀ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ ଏକ ସଙ୍ଗେ—ଅଞ୍ଜଳି !

ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀରୁ କେବଳ କେତେଜଣ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଭୟଙ୍କର କୋଳାହଳ କରି କହିଲେ—ଅଂଜଳି !

ଅଂଜଳି—(ସ୍ଥିର ହୋଇ) ହଁ, ମୁଁ ଅଂଜଳି, ମୁଁ ଆସିଛି । ଆପଣମାନଙ୍କର ଏତେ ଲୁହ, ଏତେ କୋହ, ଏତେ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ କ'ଣ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇପାରେ ? ମୋ ସୀମା ଅପା, ମୀନା ଅପା ଅମୀୟ ସାର, ମୋ ସାଙ୍ଗ ଇରା, ମୀରା, ଶାନ୍ତି, ସତ୍ୟଭାମା, ନିଆଳ, କାମିନୀ, ମୋ ବଉଳ, ଗୋଲାପ, ଆମ୍ବକଷି, ଜହ୍ନି ଫୁଲ,—କାହାକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ରହିପାରିବି ? ରହି ପାରିବି ? ମୁଁ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ ସାର୍ । ମୁଁ ଆସିଛି, ଆସିଛି ।

ସମ୍ପାଦକ—ଅଂଜଳି ! ଅଂଜଳି ! ଅଂଜଳି !

(ବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଧରିବାକୁ ଧାଇଁ ଯାଉଥିଲେ ।)

ଅଂଜଳି—ନା, ନା, ମତେ ଛୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଛୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମତେ ଛୁଇଁଲେ ମୁଁ ନିମିଷକେ ମିଳେଇଯିବି । ମୁଁ କ'ଣ ଆଉ ରକ୍ତ ମାଂସର ଦେହ ଅଂଜଳି ହୋଇଛି ? ମୁଁ ସେ ଅଶରୀରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ।

ସମ୍ପାଦକ—ଏଁ, ଅଶରୀରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ??

ଅଂଜଳି—ହଁ, ମୋର ଏଇ ପ୍ରିୟ ବିଦ୍ୟାପୀଠ, ଏଇ ଆମ୍ବ ବଉଳ, କୋଇଲି, କଣ୍ଠକମ୍ପ, ମଳୟ —ମୁଁ ଭୁଲି ପାରିଲି ନାହିଁ ସାର୍ । ସଙ୍ଗୋଳିବାକୁ ଥରେ ଆସିଛି, ମୋ'ର ସ୍କୁଲ, ମୋର ଅତିପ୍ରିୟ ନବମ ଶ୍ରେଣୀ । ଏବେ ମୋ'ର ସାଙ୍ଗମାନେ ପହିଲି ଥର ପରୀକ୍ଷା ଦେବେ । ମୁଁ ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ସାର୍, ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏଇ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ, ଏଇ ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପାଇଁ, ଏଇ ଧୂଳି, ମାଟି, ଗୋଡ଼ି ପାଇଁ, ଏଇ ଗଛ ପତ୍ର ପାଇଁ, ଏଇ ଉଦ୍ଭବ ଘର ପାଇଁ ମୋର କେତେ ମମତା,

କେତେ ଅଶ୍ରୁ, କେତେ ପ୍ରାଣର ନିଗଡ଼ ବନ୍ଧନ ! (କାନ୍ଦି ପକେଇଲା)

ଏତିକିବେଳେ ଠଂ କରି ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା ଭିତରୁ । ଭିତରେ ଭୟଙ୍କର କୋଳାହଳ । ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ନେପଥ୍ୟରୁ ଚିତ୍କାର କରି କହି ଉଠିଲା—

ସାବଧାନ, ସାବଧାନ । ମହାକାଳ ଭୀମ ଗର୍ଜନ କରି, ଲହଲହ ଜିହ୍ୱା ବିସ୍ତାର କରି ଧାଇଁ ଆସୁଛି, ଅଞ୍ଜଳିକୁ ନେଇଯିବ । ସାବଧାନ, ସାବଧାନ ।

ସମ୍ପାଦକ—କିନ୍ତୁ ଅଞ୍ଜଳି କାହିଁ ? ଏ ତ ଅଞ୍ଜଳିର ଗୋଟାଏ ଅଶରୀରୀ ମୂର୍ତ୍ତି । ଖାଲି ଗୋଟାଏ ସ୍ମୃତି ।

ଭିତରୁ—ସ୍ମୃତିକୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଯିବ । ସ୍ମୃତିକୁ ମଧ୍ୟ ନେଇଯିବ । କେହି ରହିବ ନାହିଁ, କିଛି ରହିବ ନାହିଁ । ଏଇ ସ୍ମୃତି ଟିକକ ବି ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଯିବ ମହାକାଳର ଦାବାନଳରେ ।

ତା' କଥା ତା ତୁଣ୍ଡରେ ଅଛି, ଘୋର ଗର୍ଜନ କରି ଦୁଲ୍‌ଦୁଲ୍ ନାଚି ନାଚି ଆସି ମଞ୍ଚରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମହାକାଳ । କଳକଳା ରଙ୍ଗରେ ସୃଷ୍ଟି କମ୍ପିଲା । ଛଞ୍ଚାଣ ଭଳି ଝାମ୍ପ ମାରି ନେଇଯିବାକୁ ଗୃହିଁଲା ଅଞ୍ଜଳିକୁ । ଅଞ୍ଜଳି ଚିତ୍କାର କରୁଥାଏ—

ନା, ନା, ମତେ ନିଅ ନାହିଁ, ନିଅ ନାହିଁ, ନିଅ ନାହିଁ ।

ମହାକାଳ ଭୟଙ୍କର ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲା କଳକଳା ରଙ୍ଗ ଦେଇ, ଆଉ ଗାଇଲା—

"କାଳୀ କରାଳି ନରମୁଣ୍ଡମାଳୀ ମୁଁ ବାସୁଳି
ଖାଇବି ଖାଇବି ତୋ ମୁଣ୍ଡ ମୋଡ଼ି ।
ହଅ ହଅ ପଣା
ଧୂପ, ଦୀପ, ଝୁଣା
ହଅରେ କୁକୁଡ଼ା ବଳି ।"

ନୃତ୍ୟ ଶେଷରେ ମହାକାଳ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଝାମ୍ପି ନେଇ ବିଦ୍ୟୁତ ବେଗରେ ଲୀନ ହୋଇଗଲା ଶୂନ୍ୟରେ ।

ଅନ୍ତରାଳରୁ ଗୋଟିଏ କରୁଣ ଝିଉନାଂ ଭାସି ଆସିଲା । ଆଉ ତା ସଙ୍ଗତ ଗୀତାର ବାଣୀ—

ଯଥା ନଦୀନାଂ ବହବୋଽମ୍ବୁ ବେଗାଃ
ସମୁଦ୍ରମେବାଭିମୁଖା ଦ୍ରବନ୍ତି
ତଥା ତବାମୀ ନରଲୋକ ବୀରା
ବିଶନ୍ତି ବକ୍ତ୍ରାଣ୍ୟଭିତୋ ଜ୍ୱଲନ୍ତି ।

ଯଥା ପ୍ରଦୀପ୍ତଂ ଜ୍ୱଲନଂ ପତଙ୍ଗା
ବିଶନ୍ତି ନାଶାୟ ସମୃଦ୍ଧ ବେଗାଃ
ତଥୈବ ନାଶାୟ ବିଶନ୍ତି ଲୋକା—
ସ୍ତବାପି ବକ୍ତ୍ରାଣି ସମୃଦ୍ଧ ବେଗାଃ ।

ବକ୍ତ୍ରାଣି ତେ ତ୍ୱରମାଣା ବିଶନ୍ତି
ଦଂଷ୍ଟ୍ରା କରାଳାନ ଭୟାନ କାନ
କେଚିଦ୍‌ବିଲଗ୍ନା ଦଶାନାନ୍ତରେଷୁ
ସନ୍ଦୃଶ୍ୟନ୍ତେ ଚୂର୍ଣ୍ଣିତୈରୁତ ମାଙ୍ଗୈଃ ।

ସମ୍ପାଦକ—ଓଃ ଅଞ୍ଚଳ ! ଅଞ୍ଚଳ ! ଅଞ୍ଚଳର ସ୍ମୃତିଟିକକ ବି ନେଇଯାଉଛି ମହାକାଳ । ଓଃ ଭଗବାନ ! ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ନିଷ୍ଠୁର ଭଗବାନ ! ପାଜି, ସୈତାନ ଭଗବାନ ! ପାଷଣ୍ଡ, ଦୁରାଗ୍ରହ ଭଗବାନ ! ତମେ ଅନ୍ଧ, ଅଥର୍ବ, ପଙ୍ଗୁ, ଜଡ଼ । ତମ ଆଖି ଫୁଟିଯାଇଛି, ଫୁଟିଯାଇଛି, ଫୁଟିଯାଇଛି ।

ପ୍ରଳାପ...ପ୍ରଳାପ ଖାଲି । ସମ୍ପାଦକ ଖାଲି ପାଗଳ ଭଳି ପ୍ରଳାପ କରି କରି ମଞ୍ଚସାରା ଘୁରି ବୁଲୁଥିଲେ, ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲେ, ଲୁହ ସିଂଘାଣି ଏକାକାର ହେଉଥିଲେ, ନିଜେ କାନ୍ଦୁଥିଲେ, ଅନ୍ୟକୁ

ଲୁହ-ସୁଅରେ ଭସାଇ ଦେଉଥିଲେ ।

...ଭଗବାନ ! ତମେ ଅନ୍ଧ, ଅନ୍ଧ, ଅନ୍ଧ । ତମ ଆଖି ଫୁଟି ଯାଇଛି, ତମା ନୋସଡ଼ି ଯାଇଛି । ଓଃ !!

ସମ୍ପାଦକ ତଳେ କଚୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସମ୍ମୁଖର କଳା ପରଦା ଧୀରେ ଧୀରେ ନଇଁ ଆସିଲା ।

—ଛଅ—

ମଞ୍ଚ ଆଲୋକିତ ହେଲା । ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ବି ଆଲୋକିତ ହେଲା । ଗୋଟାଏ ଭୟଙ୍କର ଝଡ଼ ପରେ ଆସିଛି ନିସ୍ତବ୍ଧତା । ସମସ୍ତେ ଗମ୍ଭୀର, ଶାନ୍ତ, ସ୍ଥିର । ସମାଲୋଚକ ଠିକ କହିଥିଲେ—Comedy thrills the mind, Tragedy stills the mind. ସୁଖ ମନକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରେ, ଦୁଃଖ ମନକୁ ଥିର କରି ଦିଏ । ଆଉ ଆଖିରେ ଲୁହ ବି ନାହିଁ । ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଖାଁ ଖାଁ ନିର୍ଜନ ଶୂନ୍ୟତା—ଭିତରେ, ବାହାରେ, ସବୁଆଡ଼େ ।

ମୋର ମନେ ହେଲା ମୁଁ ଯେମିତି ମୋର ଏକମାତ୍ର ଅଲିଅଳି ଝିଅକୁ ହରେଇ ବସିଛି !!

ମାମୁଲି ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଏବେ ଆରମ୍ଭ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ସଭାରେ ବସିବାକୁ କାହାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା । କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବି ନ ଥିଲା । ମନ ଭିତରେ ଯେମିତି କପୋତଟିଏ ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି, ବାହୁନି ବାହୁନି କାନ୍ଦି ଉଠୁଥିଲା ଜଣକ ପାଇଁ—ଜଣକ ପାଇଁ ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ କିଛି କହିବା ଆଗରୁ ସେ କହିଲେ—ମୋର ମନେହୁଏ, ଆଉ ସଭା କରି ଲାଭ ନାହିଁ । ଆସନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ଏଇଠି ବସିବା, ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସିବା, ଚିନ୍ତା କରିବା, ବିଭୁ ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବା । ଆଉ ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ, ବାଦ୍ୟ, କଥା, ବକ୍ତୃତା କିଛି ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଏ ଆଲୋକ ଲିଭାଇ ଦିଅ । ଲୋକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ।

ଆମେ କେତେଜଣ—ଗୁରୁଗୁରୁଣୀ, ମାଷ୍ଟର ମାଷ୍ଟରାଣୀ, ଅତିଥିଗଣ—ଆସନ୍ତୁ, ଏଇଠି ଏଇ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଘେରି ବସିବା । ଖାଲି ବସିବା । କଥା ନାହିଁ, ବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ, ଉଁ ନାହିଁ, ଚୁଁ ନାହିଁ । ଖାଲି ବସି ରହିବା । ବସୁବସୁ ଶୋଇପଡ଼ିବା ଏଇ ଭୂଇଁରେ, ଏଇ ମାଟି ଉପରେ—ଅଂଜଳି ଯୋଉଠି ଶୋଇଛି, ଦିନେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯୋଉଠି ଶୋଇବାକୁ ହେବ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା । ଅଦ୍‌ଭୁତ କଥା । ଏପରି କଥା ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ କହନ୍ତି ! ଏତେ କର୍ମଠ ହୋଇ ଏତେ ବଡ଼ଘର ଏତେ, ବିହ୍ୱଳ ! ନା, ମୁଁ ଭୁଲ କରୁଥିଲି । ମନ୍ତ୍ରୀ ଏକଥା କହୁ ନ ଥିଲେ । କହୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ଭିତରର ମଣିଷ—ଲେଖକ, କବି, ଦରଦୀ—ଭାବୁକ, ପ୍ରେମିକ, ରସିକ—'ସବୁଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ' ହୋଇଥିବା ବଂଶର ସାର୍ଥକ ଦାୟାଦ—ନିତ୍ୟ କଲ୍ଲୋଳ ।

ସମସ୍ତେ ଆଁ କରି ଶୁଣି ରହିଥିଲେ । ହୁଏତ ସମସ୍ତେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କଥାରେ ହଁ ଭରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ କୁଳପତି ମିଶ୍ର—ସେ ଥିଲେ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ସେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଆଡ଼ୁଆଳକୁ ଡାକି କହିଲେ—କ୍ଷମା କରିବେ ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଏକାନ୍ତ ସତ୍ୟ । ଏତେ ସମୁଦ୍ରର ଉଦ୍‌ବେଳନ ପରେ ଆଉ ଶୁଖିଲା କଥା, ବକ୍ତୃତା ଆଦୌ ସ୍ପୃହଣୀୟ ନୁହେଁ । ଅଞ୍ଜଳି ସାଥିରେ ଆମେ ବି ଆଜି ଶବ ପାଲଟି ଯାଇଛୁ । କଥା କହିବାର ଶକ୍ତି ଆଉ କାହିଁ ? ହେଲେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଥା—ଆଜି ଦିନ ସାରା ଏଇ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ, ଗୁରୁଗୁରୁଣୀ, ସଂପାଦକ, ସଭାପତି ନିର୍ଜଳ ଉପବାସ କରିଛନ୍ତି ଅଞ୍ଜଳି ପାଇଁ । ଆମେ ଏତେ ଭାବପ୍ରବଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏଇ ବିଚାରାମାନଙ୍କର କ'ଣ ଦଶା ହେବ ଭାବିଛନ୍ତି ?

ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତବ୍‌ଧ ହୋଇ ରହିଗଲେ । ତାଙ୍କର ସବୁ ଚିନ୍ତା, ଚୈତନ୍ୟ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇଗଲା । ସେ ହଠାତ୍ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଚଉକି ଉପରେ ବସି ପଡ଼ିଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ଅଞ୍ଜଳିକୁ

ରୁହିଁ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—ଠିକ୍ ଅଛି । ଯାହା ତା'ର ଇଚ୍ଛା ତାହା ହିଁ ହେଉ । ସେ ଆମକୁ ଏତେ କନ୍ଦେଇଲାଣି । ଆହୁରି ଯଦି ତା'ର କନ୍ଦେଇବାର ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ସେଥିରେ ବାଧା ଦେବି କାହିଁକି ? ମୋର ଖାଲି ଆଜି କାନ୍ତକବିଙ୍କ କଥା ବାରମ୍ବାର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । କିଛି ବ୍ୟର୍ଥ ହେଇନ—ହୋଇ ପାରେନା । ମାଟିରୁ ଯିଏ ଯାଏ, ବୈକୁଣ୍ଠରେ ସେ ରହେ । ରହେ ଅନନ୍ତ ପିତାଙ୍କ ଚରଣାରବିନ୍ଦରେ ।

"ଫୁଲଟି ଯେବେ ମୋର ଯାଏ ଝରି
ତବ କୁଞ୍ଜକାନନେ ଯାଇ ଫୁଟଇ ଗୋ ।
ସୁରଟି ଯେବେ ମୋର ଯାଏ ସରି
ତବ ଗୁଞ୍ଜରଣେ ଭସି ଆସଇ ଗୋ ।"

—ସାତ—

ସଞ୍ଜ । ଦେବମନ୍ଦିରରୁ ଆରତିର ଘଣ୍ଟି ଭାସି ଆସୁଛି । ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ଶୁଭୁଛି । ଆକାଶରେ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ତାରା ଫୁଟିଲେଣି । ଆମେ ଧୀର ମନ୍ଥର ଗତିରେ ପୁଣି ସଭାମଣ୍ଡପକୁ ଆଗେଇଲୁ । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନଭୋଜନ ଖାଇଥିଲୁ ଦିନ ପାଞ୍ଚଟାରେ । ଖାଇଥିଲୁ କେବଳ ପିଲାମାନେ ଦିନସାରା କିଛି ଖାଇ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ।

ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଜଷ୍ଟିସ୍ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁଯାୟୀ ଗୁରୁଜୀ ନିଆଳି ସେଦିନ ସଭାରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ—ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ—ଆସି ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀରେ ତଳେ ବସିଲୁ । ସଭା ମଞ୍ଚରେ କେବଳ ସଭାନେତ୍ରୀ ।

ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗାନ କରାଗଲା । ସମସ୍ତେ ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି ବସିଲେ । ଆମେ ଅତିଥିବୃନ୍ଦ ସକାଳ ଭଳି ଆଉ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲୁ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି, ମୁଣ୍ଡ ନୋଇଁ ବିଶ୍ୱପିତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପ୍ରଣତି ବାଢ଼ିଲୁ । କୁନି ଝିଅଟିଏ—ମରୁଆ—ଥରଥର କଣ୍ଠରେ ଗାଇଲା—

"ସଞ୍ଜେ ଡାକେ ସକାଳେ ଡାକେ
ଡାକେ ମୁଁ ଦିବା ନିଶି
ଆଲ୍ଲା ନାମ, ଯିଶୁ ନାମ, ରାମ ନାମ ଘୋଷି ।
ଗୀର୍ଜାରେ ବା ମନ୍ଦିରେ,
ଅବା ଗିରି କନ୍ଦରେ

ଡାକେ ମୁହିଁ ମସ୍ତକଦେ ପୁଲକିତ ଶରୀରେ,
ତୁମରି ଗାନେ ତୁମରି ଧ୍ୟାନେ
ଯାଏ ମୁଁ ଭସି ଭସି
ସଞ୍ଜେ ଡାକେ ସକାଳେ ଡାକେ...
ତୁମରି ଲଗି ଅନେକ ପଥ
ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ଚଳଇ ରଥ
ଶୁଣନ ପ୍ରଭୁ ଜଗତନାଥ, ଖୋଦା ବିଶ୍ୱବାସୀ
ସଞ୍ଜେ ଡାକେ ସକାଳେ ଡାକେ...

ପ୍ରାର୍ଥନା ସାଙ୍ଗ ହେବା ପରେ ସଭାନେତ୍ରୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖି, ଅତି ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରାଜକମଳ ରାୟ ଉଠିଗଲେ ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ । ଅତି ଉଦ୍‌ବେଳିତ କଣ୍ଠରେ, ଭାବବିହ୍ୱଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—କ୍ଷମା କରିବ କୁନ ସଭାନେତ୍ରି ! ହୃଦୟ ଯେତେବେଳେ ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ମଣିଷ ହୋଇଯାଏ ସେତେବେଳେ ମୂକ ନଂଚେତ୍ ବାଚାଳ । ଫୁଲର ଗନ୍ଧ ଯେପରି ସାର୍ବଜନୀନ, ପ୍ରାବୃଟର ବାରିଧାରା ଯେପରି ସର୍ବସ୍ପର୍ଶୀ, ମଳୟର ଶିହରଣ, ପକ୍ଷୀର କୂଜନ ଆଉ ଭ୍ରମରର ଗୁଞ୍ଜନ ଯେପରି ସର୍ବଜନ ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରୀତିଦାୟିନୀ, ଉଲ୍ଲାସଦାୟିନୀ, ଅଞ୍ଜଳି ଭଳି ଝିଅଟିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଠିକ ସେହି ଭଳି ସବୁରି ପ୍ରାଣରେ ମହୋଦଧିର ଉଲ୍ଲୋଳ କଲ୍ଲୋଳ ସୃଷ୍ଟି କାରିଣୀ । ମୁଁ କ'ଣ ଦେଇ ତା'କୁ ପୂଜା କରିବି ଜାଣେନା । ଚନ୍ଦ୍ରାରୁ ଚନ୍ଦନ, ନନ୍ଦନରୁ ପାରିଜାତ, ବାଳସୂର୍ଯ୍ୟର ଆଭା, ମେଘ ମେଦୁର କୃଷ୍ଣା ରଜନୀର ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ଝଙ୍କାର, ବୃନ୍ଦାବନର ମଧୁର ବେଣୁସ୍ୱନ, ଯଶୋମୟୀଙ୍କ ପବିତ୍ର ନୟନର ଅଶ୍ରୁ, ରାଧାଙ୍କ ମର୍ମଫଟା ଆକୁଳ ନିନାଦ—କ'ଣ କ'ଣ ଦେଇ ମୁଁ ପୂଜା କରିବି ଏଇ ମାନମୟୀ, ଲାବଣ୍ୟମୟୀ, ଫୁଲ୍ଲହାସିନୀ, ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲବଦନା ଅଞ୍ଜଳିକୁ ? ବରଂ ମତେ କ୍ଷମା କରିବେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ, ଜଷ୍ଟିସ ମହାପାତ୍ର, କୁଳପତି ମିଶ୍ର, ମୁଁ ଆଜ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ନାରୀ ଭୂମିକାରେ—ଯଶୋମତୀ ଭୂମିକାରେ

ଅବଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଟିକିଏ କୋଳ କରିବ, ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବ, ଚୁମ୍ବନ ଦେବ—ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ, କୋଟି କୋଟି ଚୁମ୍ବନ ।

ସେ ବାଷ୍ପରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ଗାଇ ଉଠିଲେ—

"ଦୁଃଖୀଧନ ନୀଳମଣି ରେ

ମାଆ ବୋଲି କିଏ ଡାକିବ ମୋତେ ?

ଗୋରୁ ଯେବେ ଫେରି ଆସିବା ବେଳକୁ

କାହା ପାଇଁ ଜଗି ବସିବି ପଥେ ।

ଯେବେ ବକା ଆସିବ କୋଳି

କାନ୍ଧ କିଏ କରିବ ଖାଲି,

ଚାଲି ହେଉଥିଲେ ଧୂଳି ବୋଳି ହୋଇ

ଦୋଳି ଖେଳିବ କେ କାନପଣତେ ।

ଦୁଃଖୀଧନ ନୀଳମଣି ରେ..."

ଅଧ୍ୟାପକ ରାୟ ଆସିଥିଲେ ବଙ୍ଗ ସାଗରର ବେଳାଭୂଇଁରୁ । ତେଣୁ ବଙ୍ଗସାଗରର ବେଳାଭୂଇଁରେ ଯେପରି ସହସ୍ର ତରଙ୍ଗ ଅହରହ ମଥା ପିଟି ଲେଟିଯାଆନ୍ତି, ସେହିପରି ଅଜସ୍ର ଅଶ୍ରୁ ଝର୍ଝର ହୋଇ ଝରିପଡ଼ିଲା ଦର୍ଶକଙ୍କ ଆଖିରୁ, ଅତିଥିଙ୍କ ଆଖିରୁ, ଗୃହସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆଖିରୁ । ଅଧ୍ୟାପକ ରାୟଙ୍କ ଅନ୍ତର ଯେ ଏତେ ବିଶାଳ, ବିପୁଳ, ଅତଳ, ଅନନ୍ତ ମହୋଦଧି—ସମସ୍ତେ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଉପଲବ୍ଧି କଲେ ।

ଆଲୁଳାୟିତ କେଶ, ବିବର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ, ସର୍ବାଙ୍ଗ ରୋମାଞ୍ଚିତ, ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଭଳି ଖାଲି ଗୋଟିଏ ଭାବମୂର୍ତ୍ତି ଅଧ୍ୟାପକ ରାଜକମଳଙ୍କୁ ଜଷ୍ଟିସ ମହାପାତ୍ର ଯାଇ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଧରି ତଳକୁ ଆଣିଲେ । ତଥାପି ସେ କାନ୍ଦୁଥାଆନ୍ତି, ଗାଉ ଥାଆନ୍ତି କାନ୍ତକବିଙ୍କ କବିତା—

"ବିଫଳତା ମୋର ସାନ୍ତ୍ୱନା ପ୍ରାଣେ

ସନ୍ତାପ ହରି ଶାନ୍ତ ହେ

ସଫଳତା ମହା ଭ୍ରାନ୍ତ ମହା ଭ୍ରାନ୍ତ

ମହା ଭ୍ରାନ୍ତ ହେ ।"

ଆଉ କେହି ହଠାତ୍ ବକ୍ତୃତା ଦେବାକୁ ଯିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ବକ୍ତୃତା ମାନେ ଅଶ୍ରୁ, ଗୀତ ମାନେ ଅଶ୍ରୁ, କବିତା ମାନେ ଅଶ୍ରୁ, ତେଣୁ ସମସ୍ତେ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବରେ ବସି ରହିଲେ । ତା'ପରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟକଲ୍ଲୋଳ ମହାପାତ୍ର ଉପରକୁ ଉଠି ଅତି କୋମଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ଆମେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଖୁବ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରି ଦେବା । ତା' ନ ହେଲେ ସକାଳ ଭଳି ପୁଣି ସମସ୍ତେ ଲୁହର ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ିଯିବେ । ଗୀତାର ବଚନ ଅନୁସାରୀ ବର୍ଷାକାଳରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଜଳରେ ପ୍ଲାବିତ ହୋଇଗଲେ ଆଉ ଯେପରି ସାମାନ୍ୟ ପୁଷ୍କରଣୀ—ଜଳର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥାଏ, ଠିକ ସେହିପରି ଅଂଜଳି ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ଆଉ ଏକ ମିନିଟ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ବୋଧେ ଦରକାର ନାହିଁ । କାରଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତରର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଅଞ୍ଜଳି ଆସନ ପାତି ବସି ସାରିଛି । ଆଉ ସମସ୍ତ ଅନ୍ତରରେ ତ ଈଶ୍ୱର ଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଈଶ୍ୱର ଅଞ୍ଜଳିର ହାତଧରି ଅତି ସ୍ନେହରେ, ଅତି ଆଦରରେ ଯେ ବୈକୁଣ୍ଠଧାମକୁ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି—ଏହା ବୋଧେ ଆମେ ଆଖି ଆଗରେ ଜଳଜଳ ଦେଖି ପାରୁଛେ ।

"ପ୍ରାଣୀର ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଣୀ
ମରଣ କାଳେ ତାହା ଜାଣି ।"

ଅଞ୍ଜଳି ପାଇଁ ଏତେ ଅଶ୍ରୁ, ଏତେ କୋହ କ'ଣ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇପାରେ ?

...ପରକୁ ଆପଣାର କରିବାରେ ଯେଉଁ ତୃପ୍ତି ମିଳେ, ତା'ର ନିଦର୍ଶନ ଆଜ ମୁଁ ଏହିଠାରେ ଦେଖିଲି । ଭଗବାନ ବୋଲି ଯଦି କିଛି ଥାଏ, ଏହା ହିଁ ତା'ର ପ୍ରମାଣ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ସଦାମଙ୍ଗଳ ମିଶ୍ର ଆହୁରି ସଂକ୍ଷେପ କରି କହିଲେ—ଅଞ୍ଜଳି ସ୍ମୃତିଦିବସରେ ଆଜି ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମୁଁ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେ କରୁଛି । ପରିସର ସୀମିତ; ମାତ୍ର ପରିବେଶ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । ଏଭଳି ଏକ ଉତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟି

କରି ପାରିଛି ମାନବିକତାର ସ୍ପନ୍ଦନ । ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ଏ ଉଦ୍ୟମ ସଫଳ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ପ୍ରସରିଛି ସ୍ନେହର ବନ୍ଧନ । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଉଛି । ଅଞ୍ଜଳି ପାଇଁ ମୋର ବନ୍ଦୁଏ ଅଶ୍ରୁ ।

ହାଇକୋର୍ଟର ଜଷ୍ଟିସ ଶ୍ରୀ ନରହରି ମହାପାତ୍ର କହିଲେ—ଆଜିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯେଉଁ ଅଭିନବତା ଓ ପାରଦର୍ଶିତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା, ତାହା ଅଭିନନ୍ଦନୀୟ । ଏ ସ୍କୁଲର ଗତାନୁଗତିକ ପନ୍ଥା ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ରଖି ପାରି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଅତି ଆଶାପ୍ରଦ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନ୍ତରର ଆଶୀର୍ବାଦ ଜଣାଉଛି । ଅଂଜଳି ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଅଂଜନ ବୋଳି ଯେଉଁ ସେବା ଓ ତ୍ୟାଗର ପଥ ଦେଖାଇ ଦେଇ ଯାଇଛି, ସମସ୍ତେ ସେହି ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତୁ—ଏହି କାମନା ।

ସେବାଦଳର ସମ୍ପାଦିକା ନନାଦିଦୀ ନନ୍ଦ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ଦେଖିଲେ ଜଣ ଜଣ କରି ସମସ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ ଅତିଥି କହି ଚାଲିଲେ ସଭା ମଉଳିଯିବ । ଶେଷକୁ ଆଉ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଜଷ୍ଟିସଙ୍କ ପରେ ପରେ ସେ ହଠାତ୍ ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । କରଯୋଡ଼ି ବିନୀତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—ମତେ କ୍ଷମା କରିବେ । ମୁଁ ବୋଧେ ଆପଣମାନଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ମଝିରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲି । ଆମ ଗାଁଗହଳରେ ନାଟ ହୁଏ । ଆଉ ନାଟ ଆରମ୍ଭ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯଦି ଖୋଦ୍ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି ଆସି ପେଣ୍ଡାଲ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ନାଟ ବେଶ୍ ଜମି ଉଠେ ସିନା, ଶେଷକୁ ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିଯାଏ । ତେଣୁ 'ପାଣି' ବାହାରନ୍ତି ପଛରେ—ବହୁ ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଆବେଗ ପରେ । ତେଣୁ ଦୟାକରି ଏ ବେଳଟିରେ କେଇଟା ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ହାବେଳି ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆମକୁ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତୁ । ତା'ପରେ କଦମ ଝାଡ଼ି ଜଳିବ—ଏ ଢଗଭଗ ଝଲମଲ କରି ।

ଅତିଥିମାନେ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସିଲେ ।

ନନାଦିଦୀ ପୁଣି କହିଲେ—ନା, ବକ୍ତୃତା ଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଏଠି

ଠିଆ ହୋଇନାହିଁ, କେବଳ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଓ ଏହ୍ବ ଉପଲକ୍ଷେ ଓଡ଼ଶାର ବରେଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ଆସିଥିବା କେତୋଟି ବାର୍ତ୍ତା ପାଠ କରବା ପାଇଁ ମୋର ଏଠିକ ଆଗମନ ।

...ଗୋଲପ, ଗଜଦନ୍ତ, ବଉଳ, ଅଶୋକ ଫୁଲରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରଯାଏ, ଏକ ତୁଚ୍ଛ ଅକଞ୍ଚନ ଘାସଫୁଲ ଯେ ଦେବଯୋଗ୍ୟ ହେବ ବା ଆପଣମାନଙ୍କ ଭଳି ସୁଧୀମଣ୍ଡଳୀ ପାଖରେ ଆଦର ପାଇବ —ଏ ଭରସା ଆମର ନ ଥିଲା । କନ୍ତୁ ଆପଣମାନେ ଯେତକ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହ୍ବତ ଏ ଦୁଃଖିମାର କରୁଣ କାହାଣୀ ଶୁଣିଛନ୍ତ ଓ ଯେପର ବାପର ସ୍ନେହ ଦେଇ, ମାଆର ଅଥଳ ସିନ୍ଧୁ ଦେଇ ଏ ଦୁଃଖିମାକୁ କୋଳ କରଛନ୍ତ, ତା' ବାସ୍ତବକ ଅନନ୍ୟ । କେଉଁ ଭାଷାରେ ଆମେ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବୁ ଜାଣେନା । ଏହା କେବଳ ଆପଣମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ମହାମାୟତା ଓ ଉଦାରତାର ପରଚ୍ଚାୟକ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତରର କୃତଜ୍ଞତା ଓ ପ୍ରଣତ ଜଣାଉଛୁ ।

ଏହ୍ବ ଅବସରରେ କେତୋଟି ବାର୍ତ୍ତା ମୁଁ ପାଠ କରୁଛୁ—

ପ୍ରଥମେ ଲେଖିଛନ୍ତ ଓଡ଼ଶାର ଯୁଗଜନ୍ମା, ଏକ ଚରଭାସ୍ବର ଆଲୋକସ୍ତମ୍ଭ ଉତ୍କଳର ଦୁର୍ଦ୍ଧମମାୟ ମହତାବ—

ସମ୍ପାଦକା

ତୁମର ପତ୍ର ପାଇଲ । ତୁମର ମନର ବେଦନା ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧି କରପାରୁଛି । ଜୀବନଟା ହିଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛୁ ବହୁ ମର୍ମାନ୍ତକ ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ କରବା ପାଇଁ । ଈଶ୍ବର ବଶ୍ବାସ ସେ ଦୁଃଖରୁ ରକ୍ଷା କରେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଯାହା, ତାହା ହିଁ ପୂରଣ ହେଉଛି । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ହାତରେ ନଜକୁ ସମର୍ପଣ କରବା ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପନ୍ଥା । ମୁଁ ନଜେ ସେଇଥିରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଲାଭ କରୁଛି । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ବା ବପର୍ଯ୍ୟୟ ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରୁ—ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ।

ଯିବା ପାଇଁ ଲେଖିଛ । କନ୍ତୁ ମୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେତେ ଭଲ ରହୁ ନାହିଁ । ତଥାପି ଯିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରବ । ମୋର ଆନ୍ତରକ

ସମବେଦନା ଗ୍ରହଣ କରିବ । ପୁଣି ଥରେ ସୂଚାଇ ଦେଉଛି—ଈଶ୍ୱରଙ୍କ-ଠାରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କର । ଇତି ।

ସ୍ୱା : ବୁଦ୍ଧିମମାପୁ ମହାଡାବ୍

ଲେଖିଛନ୍ତି ଆଜିର ସମ୍ମାନନୀୟ ଅତିଥି ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟକଲ୍ଲୋଳ ମହାପାତ୍ର । ରାଜନୈତିକ ଜଞ୍ଜାଳର ଘନଘଟା ଭିତରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ସେ ଆସି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ତେଣୁ ବସନ୍ତ ଆଗରୁ ବନପ୍ରିୟକୁ ପଠାଇବା ଭଳି ଆଗଭୁରା ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ତାଙ୍କର ବାଣୀ ।

ସ୍ନେହର ସମ୍ପାଦିକା,

ତମର ପତ୍ର । ବାତ୍ସଲ୍ୟଭାବ ଦାସ୍ୟ ଓ ସଖ୍ୟଠାରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ମାତ୍ର ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମମତାରେ ରକ୍ତର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଥାଏ ବୋଲି, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାଷାରେ gene କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏ ବୋଲି ତା'କୁ ସ୍ୱାର୍ଥର ଗଣ୍ଡିରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାର୍ଥର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ତମର ଭାଷାରେ "ଆଉ ଆଉ ଝିଏ, ସେ ବସନ୍ତର କଅଁଳ ପତ୍ର ଆଉ ବଉଳ ସାଥିରେ ପୁଣି ଥରେ ଧରାକୁ ଆସିବାବେଳେ, ତା'କୁ ଧରି ଦୋଳି ଖେଳନ୍ତି ଆମ୍ବ ଡାଳରେ", ସେତେବେଳେ ସେ ହୋଇଯାଏ ମଧୁରତମ । ପରକୁ ଆପଣାର କରିବାଠାରୁ ସୁଖ ନାହିଁ । ଆପଣାରକୁ ହଜାଇ ଦେବାର ଦୁଃଖ ସେଥିରେ ପରିଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ହୁଏତ ଯିବାର ସୁବିଧା ନାହିଁ । ମୋର ସ୍ନେହ ଓ ମମତା ହିଁ ଆଶୀର୍ବାଦର ନାମାନ୍ତର । ତାହା ହିଁ ଜଣାଇ ରହିଲି ।

ତମର ସ୍ନେହର

ସ୍ୱା : ନିତ୍ୟକଲ୍ଲୋଳ ମହାପାତ୍ର

ଆମର ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟଙ୍କ ଚରଣଧୂଳି ପାଇବାକୁ ଅଂଜଳି ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଛି ।

ତା'ପରେ ତୃତୀୟ ବାଣୀ ପଢ଼ିଲେ ସମ୍ପାଦିକା । କହିଲେ—ବାଉଁଶରାଣୀ ଦେଖିଛନ୍ତି ? କେଲୁଣୀ ଝିଅ ବାଉଁଶରାଣୀ ନାଚ କରେ

ଦାଣ୍ଡ ମଝିରେ । କେତେ କାଉଁର କାଠିର ମନ୍ତର ଜାଣେ ସେ । ନ ଆସିବା ଲୋକକୁ ଟାଣି ଆଣିବ ଦାଣ୍ଡକୁ । ଅଂଜଳି ସେମିତି ଆମର କାଉଁର କାମଚଣ୍ଡୀ ଦେଶର ମନ୍ତୁରା ଧୂଳି ରଖିଛି । ଯାହା ଉପରେ ପକେଇଲା ସିଏ ହେଲା ବଶ । ସମ୍ମୁଖରେ ବସିଛନ୍ତି ମାନନୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁପ୍ତ । ଏଇ ମାତ୍ର ଯଶୋମଣ୍ଡି ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଲୁହର ସମୁଦ୍ରରେ ଅବଗାହନ କରି 'ଦୁଃଖୀଧନ ନୀଳମଣି' ଗାଇ ଗାଇ ଲେଉଟି ଯାଉଥିଲେ ଅଂଜଳି ପାଖରେ । ଅଥଚ ସେ ପ୍ରଥମେ ମନା କରିଥିଲେ ଆସିବାକୁ । ପଠାଇଥିଲେ ଗୋଟିଏ ବାର୍ତ୍ତା । ଅଞ୍ଜଳିକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବି ସେ ଏତେ ବଡ଼ ପୁରୁଷଙ୍କ ପୌରୁଷକୁ ମ୍ଳାନ କରି ତାଙ୍କୁ ଦହି ଦୁଧ— ବିକା ଗୋପ ଗଉଡୁଣୀ ସ୍ତରକୁ ଟାଣି ଆଣି ପାରିଛି । ସତରେ, ଜନନୀର ହୃଦୟ ଭଳି ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଏକ ଅଥଳ ସିନ୍ଧୁ—ମହୋଦଧି ! ସେ ଲେଖିଥିଲେ—

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟା ସମ୍ପାଦିକା,

ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଫେରି ତୁମର ପତ୍ର ପାଇଛି । ଅଂଜଳି ପାଇଁ ତୁମର ଅଶ୍ରୁଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ଯାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ସେ ମୁଦ୍ରିତ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ରରେ ଏବଂ ତୁମର ଲିପିରେ, ମୁଁ ପାଠ କରି ଅଭିଭୂତ ହୋଇଛି । ମତେ ନେବାର ସୁବିଧା କରିଥିଲେ ମୁଁ ସେହି ଅପରିଚିତା ଅଥଚ ବିଶ୍ୱମୟୀ ପରିଚିତା ହୃଦୟାଧିକାରିଣୀ ବାଳିକାର ସ୍ମୃତିତର୍ପଣ କରି ପାରିଥାନ୍ତି । ଏ ଏକ ଅଭିନବ ଶୋକ ପ୍ରକାଶର ଆୟୋଜନ । ତୁମେ ଅଙ୍କୁରକୁ ଚହ୍ନିଛ । ଯାହା ବିଶାଳ ତା'କୁ ତ ସମସ୍ତେ ଜାଣିପାରିବେ, ମାତ୍ର ଯାହା ଅଙ୍କୁରୋଦ୍‌ଗମ ଭିତରେ ଭବିଷ୍ୟର ବିପୁଳ ସମ୍ଭାବନା ଥାଇ ମଧ୍ୟ ତାହା ଯେ ନିର୍ବାପିତ ହୋଇଗଲା, ତାହା ହିଁ ହୃଦୟକୁ ଅସ୍ଥିର କରୁଛି । ମୁଁ ସେ ଆତ୍ମାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ନିବେଦନ କରି ରହୁଛି ।

ସ୍ୱା : ଗିରିଜକମଲ ଗୁପ୍ତ ।

ଲେଖିଛନ୍ତି କବି ବିଧାନଯୂନ ଗଡ଼ନାୟକ ଅନୁଗୋଳରୁ ଆମ

ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ ସଭାପତିଙ୍କ ପାଖକୁ—

ପ୍ରୀତିଭାଜନେଷୁ ।

ମାନନୀୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଓ କୁନ ଝିଅ ଅଂଜଳି ପାଇଁ ପଠାଇଥିବା ଆପଣଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର ପାଇଲି । ହଠାତ୍ କେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଉଥିବାରୁ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ଅଂଜଳି ପ୍ରତି ହୃଦୟରେ ଏକାନ୍ତ ସ୍ନେହ, ସହାନୁଭୂତି, ମମତା ଓ ପ୍ରୀତି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗାଯୋଗ ନ କରି ପାରି ଗଭୀର ଭାବେ ବ୍ୟଥିତ ।

ବ୍ୟଥା ଜଣାଉଛି, କ୍ଷମା ମାଗୁଛି, ଆପଣଙ୍କ ନମସ୍ୟ ମନ କି କମନୀୟ ।

ସ୍ନେହ ନେବେ ।

ଶୁଭାନୁଧ୍ୟାୟୀ

ସ୍ୱା : ରାଧାନାଥ ଗଡ଼ନାୟକ

ପ୍ରଫେସର ଅଭିଜିତ ନାଥ ଲେଖିଛନ୍ତି ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ—

ସ୍ନେହର,

ମୋ କଥା ମନେ ରଖିଛନ୍ତି ତା'ହେଲେ ? ଅଂଜଳି ଦିବସ— ହୃଦୟ ଦିବସରେ ମୋ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ । ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା । ସ୍କୁଲ୍ ଓ ଗାଁ ହସରେ ଉଚ୍ଛୁଳୁଛି । ଉଚ୍ଛୁଳା ହସ ମାଡ଼ିଯିବ । ସେ ହସରେ ସବୁ କଳି ଓ ସମସ୍ତେ ହସନ୍ତୁ । ବସୁଧା ହସି ଉଠୁ, ସ୍ୱର୍ଗର ରାଜ୍ୟ ହେଉ, ଏହା ହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ,

ସ୍ୱା : ଅଭିଜିତ ନାଥ

ରାମକୃଷ୍ଣ ଆଶ୍ରମ, ସାଲେପୁରରୁ ରୋଗଶଯ୍ୟାରୁ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି—

ସ୍ନେହର ବାପା,

ତୋର ଏ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ହୃଦୟ କମ୍ପୁଛି । ମନ ଅଧୀର । ତୁ

ଯଦି ଦୟାକରି ମଟର କାରରେ ନେଇ ଯାଆନ୍ତୁ, ତେବେ ମୁଁ ସାକ୍ଷାତରେ ପରିଚୟ ପାଇ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରନ୍ତି । ସମ୍ପାଦିକା କୁମାରୀ ନନ୍ଦିନୀ ଓ ସ୍ନେହମୟୀ, ଲାବଣ୍ୟପିଭୁଳା ଅଂଜଳିକୁ ଆଶିଷ ଜଣାଇ ରହିଲି ।

ତୋର ଆବାଲ୍ୟ

କଲ୍ୟାଣକାମୀ

ସ୍ୱା : ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ର

ଅଲଇଣ୍ଡିଆ ରେଡ଼ିଓ କଟକରୁ କଳାକାର ଶ୍ରୀ କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟା ସମ୍ପାଦିକା ନନ୍ଦିନୀ !

ଆଜି ତମର ଅଂଜଳି ଦିବସ—ହୃଦୟ ଦିବସ ।

କୋଟି ଲାବଣ୍ୟନିଧି ଅଂଜଳି ତମର ଏଇ ବସନ୍ତର କଅଁଳ ପତ୍ର ଆଉ ଆମ୍ର ମୁକୁଳ ସାଥିରେ ପୁଣି ଥରେ ଆସିଛି ଧରାକୁ ।

ତୁମ୍ଭେମାନେ ସତେ କେତେ ଖୁସି ହେଉଥିବ ତା'କୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାଇ ।

ମୋତେ ଡାକିଥିଲ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ମିଶି ମୁଁ ବି ଟିକିଏ ଅଂଜଳିକୁ ସଙ୍ଖୋଳିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ମୋର ଅସୁସ୍ଥତା ପାଇଁ ମୁଁ ସେ ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ।

ମୁଁ ଏଇଠି ଥାଇ ସେଇ ଲାସ୍ୟମୟୀ, ହାସ୍ୟମୟୀ, କୁନି ଅଂଜଳିଟି ପ୍ରତି ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧାଂଜଳି ଜଣାଉଛି ।

ସ୍ୱା : କରୁଣାସିନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି

ବାଲେଶ୍ୱରର ସଦର ଏସ୍. ଡ଼ି. ଓ. ଓ ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟାପିକା ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀପତି ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ନାୟକ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ପୂଜନୀୟ ଭାଇ,

ପ୍ରଣାମ ।

ଆସନ୍ତା ଅଠର ତାରିଖରେ ଅଂଜଳି ଦିବସ ତଥା ହୃଦୟ ଦିବସ ପାଳନ କରୁଛ । ଆନନ୍ଦର କଥା । ଯିବା ପାଇଁ ବହୁତ ମନ

ଥିଲେ ବି ନାନା କର୍ମଜଞ୍ଜାଳରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଇ ଯାଇ ପାରୁନୁ ।

ଟିକିଟିକି ପିଲାଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟେଇବା ପାଇଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲୋକର ପଥ ଦେଖେଇବା ପାଇଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମଳ କରିବା ପାଇଁ, ହୃଦୟବତ୍ତାରେ, ମହାମାୟତାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ, ଅନୁରଣିତ କରିବା ପାଇଁ ତମର ଯେଉଁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସାଧନା—ସତ ରେ ନିରହାଇ, ଆମେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇଛୁ । ଆଜିର ଦୁନିଆରେ ସମସ୍ତେ ଜଗୁଛନ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥକୁ, ଚାହୁଁଛନ୍ତି ନିଜକୁ, ପର କଥା କିଏ ଭାବୁଛି ? ଭାବୁଥିଲେ ଉତ୍କଳମଣି । ଆଉ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶରେ କେତେଜଣ ଏବେ ବି ଧାଇଁଛନ୍ତି । ହୃଦୟ ଖୋଜୁଛନ୍ତି । ପର ଦୁଃଖରେ ଆହା ପଦେ କହୁଛନ୍ତି । ଅଗଣିତ ଜନସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ହାତଗଣତି କେଇଜଣ ! ସେଇମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହୁଏତ ଏ ଦୁନିଆ ତିଷ୍ଠିଛି, ନ ହେଲେ ମରୁଭୂମି ହୁଅନ୍ତାଣି ।

ତମେ ହୃଦୟ ଖୋଜୁଛ, ଆଲୋକ ଖୋଜୁଛ । ସବୁରି ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟେଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଛ । ତମେ ସଫଳ ହେବ । ତମେ ନିଶ୍ଚୟ ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଏ ଦୁନିଆ ହସିବ । ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନତା, କାଳିମା ନିଶ୍ଚୟ ଉଭେଇଯିବ । ତମେ ଚାଲିଥାଅ । ତମ ପଛରେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ହେଲେ ବି କେତେକ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି । ତମକୁ ସାହସ ଦେବେ, ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ; ତମ ବାଟରୁ କଣ୍ଟା ଉଠେଇ, ଖାଲରେ ମାଟି ପକେଇ ତମ ବାଟକୁ ସଫା କରିଦେବେ ।

ଉତ୍ସବ ତମର ସଫଳ ହେଉ, ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ ନିର୍ମଳ ହେଉ, ଏଇ କାମନା ।

ତମର ସ୍ନେହାଧୀନ
ଶ୍ରୀପତି ଓ ଶ୍ରୀମତୀ

ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଣାମ କରି ସମ୍ପାଦିକା ମଞ୍ଚ ଉପରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲେଇ ଆସିଲେ ।

●

—୫୦—

ବାଣ୍ଡୀ ଶୁଣିଶୁଣି ମୁଣ୍ଡ କ’ଣ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ସେଇଥିପାଇଁ କ କ’ଣ ଦଳେ ଗୁଣ୍ଡୀ ଆସି ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠି, ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗାଇଲେ ।

"ଏ ପ୍ରାଣବୀଜର ଅଛ ହେ ସବିତା
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମାଲୋକେ ସିନା
ହେବ ଅଙ୍କୁରିତ ପୁଷ୍ପିତ ଫଳିତ
କାହିଁ ଗତି ତୁମ୍ଭ ବିନା ।
ମୁହିଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଊର୍ମି ତୁମ୍ଭେ ମହାସିନ୍ଧୁ
ଊର୍ମି ସିନ୍ଧୁ ଏକାକାର
ଅନନ୍ତ ମଙ୍ଗଳ ସଂକଳ୍ପ ସମ୍ଭୂତ
ମୁହିଁ ତୁମ୍ଭ ମହିମାର ।
ବିହଙ୍ଗମ ମୁହିଁ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ତୁମ୍ଭେ
ତୁମ୍ଭ ବିନା କାହିଁ ପ୍ରାଣ
ତୁମରି ସ୍ୱରୂପେ କରିବି ବିହାର
ଗାଇ ତବ ଜୟଗାନ ।
ମୁଁ ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଶୁ ତୁ ପ୍ରାଣଜନନୀ
ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟ ନାଡ଼ି ବନ୍ଧନ
ତୋ ପ୍ରେମନୟନ ନିରୁପମ ସ୍ନେହ
ଅନାଇଛି ଅନୁକ୍ଷଣ ।

ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣର ପ୍ରେମ ପ୍ରତିଦାନ
ପାଦପଦ୍ମେ ପ୍ରାଣ ବଳି
ଅର୍ପଇ ଆନନ୍ଦେ ଘେନ ମହାପ୍ରଭୁ
ଘେନ ଏ ଦୁଃଖୀର ଅଳି ।"

ପ୍ରାର୍ଥନା ବୋଲି ସାରି ଛାତ୍ରୀମାନେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ସ୍କୁଲ ସଭାପତି କ'ଣ କହିବାକୁ ଉପରକୁ ଉଠୁଥିଲେ । କୁନି ସଭାନେତ୍ରୀ କୁମାରୀ ନଆଳି, ଯେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାଲି କାଠପିତୁଳାଟି ପରି ବସିଥିଲେ, ଉଠି ଠିଆ ହେଲେ ଏବଂ ଡରି ଡରି, ଥରି ଥରି, ପଦେ ପଦେ କରି କହିଲେ—ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଯଦି ଡେରି ହେଲଣି, ଗୋପା ଆସି କହୁଛି ଆମ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ସରିଲଣି । ସଭା ଅବକା ଏତିକି ଥାଉ ।...

କୁଳପତି ମହୋଦୟ ହସି ହସି କହିଲେ—ନା ନା, ସଭା ଚାଲୁ । ଆମର ଏତିକି କୁନିକୁନି ପେଟ ନୁହେଁ ଯେ ଡେରି ହେବ ।

ସଭାନେତ୍ରୀ କହିଲେ—ହଉ, ସଭା ଚାଲୁ । କିନ୍ତୁ ମନେ ରଖନ୍ତୁ, ପିମ୍ଫୁଡ଼ିକ ଓଉ ବୋଝ ବହୁତ ବେଶୀ ହୋଇଗଲା । ଦୟାକରି ଏ ବୋଝ ସହଳ ମୋ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହ୍ଲାନ୍ତୁ, ନଇଲେ ବିଚାରୀ ଏ ନଆଳି ଶୀଘ୍ର ଅଞ୍ଚଳ ପାଖକୁ ଚାଲିଯିବ । ପୁଣି ଏକ ଶୋକସଭା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ।

ସମସ୍ତେ ଠୋ ଠୋ ହସି ଉଠିଲେ ।

ସ୍କୁଲର ସଭାପତି, ସମ୍ପାଦକ, ସେବାଦଳ ସମ୍ପାଦିକା ନନାଦେବୀ ଓ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର କେତେକ ଛାତ୍ରୀ ସଭାମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ସ୍କୁଲ ସଭାପତି ବିନୀତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—

ମାନନୀୟା ସଭାନେତ୍ରି !
ସମବେତ ବିଦଗ୍‌ଧମଣ୍ଡଳ !

ଆପଣମାନେ ବୋଧେ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ବୁଝି ପାରିଥିବେ, ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ଆମ ଛାତିରୁ, ଆମ ଆଖିରୁ କେତେ ପୋଷପୋଷ ରକ୍ତ ଝରି ଆସିଛି ଏଇ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା । ତିନ ବର୍ଷ ତଳେ ଦୁଏ ମୃଣ୍ମୟୀ

ଅଞ୍ଜଳିର ମୃତ୍ୟୁ । ଆଉ ଠିକ ତା'ପର ଦିନ ହୁଏ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ଅଞ୍ଜଳିର ଜନ୍ମ । ସେହିଦିନୁ ଅଞ୍ଜଳିକୁ ନେଇ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଏହି ସ୍କୁଲରେ ଆମେ ଗୋଟିଏ "ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ" ଗଢ଼ିଛୁ ଓ ଅଞ୍ଜଳି ଦିବସଟିକୁ ହୃଦୟ ଦିବସ ରୂପେ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଇଛୁ । ଆଖିର ଲୁହ, ନାକର ପାଣି, ମୁଣ୍ଡର ଝାଳ ସବୁ ଏକାକାର କରୁଛୁ ଅଞ୍ଜଳି ପାଇଁ । ବୈଶାଖର, ଜ୍ୟେଷ୍ଠର ଝାଞ୍ଜିପିଟା ଉହୁଉହୁ ଖରାରେ ଏଇ ଟିକିଟିକି ଝିଅମାନଙ୍କୁ, ଶିଷ୍ୟିଣୀମାନଙ୍କୁ ଧରି ବୁଲିବୁଲି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲିଛୁ । ବାରଦ୍ୱାର ବୁଲିବୁଲି ଚାଉଳ ମୁଠିଏ, ପଇସାଟିଏ ସଂଗ୍ରହ କରିଛୁ । ଆଉ ଯୋଉ ଗାଁରେ ଦି'ଟା ବାଜିଲା, ସେଇଠି ଅଟକିଛୁ । କାହାରି ଜଣକ ଘରେ ଯାଇ ହାତ ପତେଇଛୁ ମୁଠିଏ ଖାଇବା ପାଇଁ । ତିଅଣ, ପଖାଳ, ଚୁଡ଼ା, ମୁଢ଼ି, ପାଣି ତୋରାଣି, ଶାଗମୁଗ—ଯାହା ସିଏ ଦେଲା, ପରମ ଆନନ୍ଦରେ ଖାଇଛୁ । ପୁଣି ଚାଲିଛୁ ବାଟ, ପୁଣି ମାଗିଛୁ ଭିକ । ସଞ୍ଜ ହେଲେ, ଅନ୍ଧାର ଘୋଟି ଆସିଲେ ଫେରିଛୁ । ଫେରିଛୁ ସାଇକେଲ ଟାୟାରର ଜାଳିଜାଳି—ନଈ, ନାଳ, ଗହ୍ୱର, ଯୋର ପାରି ହୋଇ—ବେଳେବେଳେ ସାପ, କଙ୍କଡ଼ାବିଛାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲି ଠେଲି ।

ବର୍ଷେ ନୁହେଁ, ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ଏହା କରି ଆସିଛୁ । ପାଖ ଆଖର ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏ ଖଣ୍ଡ ଗାଁ ଆମେ ବୁଲିଛୁ ଏବଂ ଯାହା ପାଇଛୁ, ତା'ର ପ୍ରତିଟି କପର୍ଦ୍ଦକ ଏଇ ସ୍କୁଲକୁ ଦାନ କରିଛୁ । ଏ ଦାନ ଆମର ନୁହେଁ, ଏ ଦାନ ଦୁଃଖିନୀ ଅଞ୍ଜଳିର । ଆମେ ସେଥିପାଇଁ ମୋଟେ ଗର୍ବ କରୁ ନାହୁଁ । ତା'ର ପ୍ରେରଣା ହିଁ ଏ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମର ମୂଳ ଉତ୍ସ । ଏ ସ୍କୁଲର ଦୁଇଟି ଇଟା ଭିତରେ ଚୂନ, ସିମେଣ୍ଟ, ବାଲି ନାହିଁ । ଅଛି ଅଞ୍ଜଳିର ଲୁହ, ଲହୁ ଓ ଝାଳ । ଆଉ ତାହା ହିଁ ଆମ ଭିତରେ ଜୀବନ ଦେଇଛି, ଶକ୍ତି ଦେଇଛି, ଅନ୍ଧାରରେ ବାଟ କଢ଼େଇ ନେଇଛି—ତା'ର ନାଁ ଧରି ଆମେ ଚାଲିଛୁ ।

କିନ୍ତୁ ଆମର ବଡ଼ କଥା—ଏଇ ହୃଦୟ ଦିବସ । ଏ ଆମର

ଆତ୍ମ—ସମୀକ୍ଷାର ଦିବସ । ଅନ୍ତରର ସବୁ ମଳ ଧୂଳି, ଅଳିଆ ଆବର୍ଜନା, ଦମ୍ଭ ଗର୍ବ, ଅଭିମାନ ଅହଙ୍କାର ସବୁର ଚଣ୍ଡି ଚପି ଆମେ ଶୁଦ୍ଧପୂତ, ନିର୍ମଳ ହେବାକୁ ଆଜି ଶପଥ ନେଉ । କେବଳ ନିଜର ଅହଂ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ—ବଡ଼ିମା, ଗର୍ବ ଭାଙ୍ଗିବାପାଇଁ । ଆମେ ଆଜି ଆପଣମାନଙ୍କର ଜୋତା ସଫାକରିଥିଲୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ । ଆପଣମାନଙ୍କ ଭଳି ସାଧୁ, ମହାତ୍ମା, ଋଷିମାନଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଆମକୁ ଧନ୍ୟ କରୁ । ଏଇ କାମନା । ଅଞ୍ଜଳି ମରିଛି । ଅଞ୍ଜଳି ଆମ ଆଖିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗେଞ୍ଜି ଗେଞ୍ଜି କହୁଛି—ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ସତ୍ୟ । ଆଉ ସବୁ ମିଥ୍ୟା । ତେଣୁ ଆମେ ଏ ଜୀବନ କେମିତି କଟେଇବା, ତାହା ହିଁ ବିଚାରିବାର କଥା । ଅନ୍ୟର ଚଣ୍ଡି ଚପିବା କି ଅନ୍ୟକୁ ଆହା କହିବା, ତା' ଆପଣମାନେ କୁହନ୍ତୁ । କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ—

"ଆମର ଏ ଧରମଶାଳା କୁଣିଆଁ ସଭିଏଁ
ତମେ ଯିବ ମୁଁ ଯିବି ରେ ଭାଇ
ଖାଲି ଦି' ଦିନକୁ ମୁହିଁ ତୁହିଁ ତୁହିଁ
ସାନ ବଡ଼, ଭଲମନ୍ଦ ଦେଖାଦେଖି ସେ ଦୁଆରେ ଯାଏଁ
ଆମର ଏ ଧରମଶାଳା କୁଣିଆଁ ସଭିଏଁ ।"

ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଏ ତତ୍ତ୍ୱ ବଖାଣୁଛି । ମୋ ଧୃଷ୍ଟତା କ୍ଷମା କରିବେ । ଏବେ ଆମ "ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ"ର ସାତଟି ଶପଥ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପରିବେଷୁଛୁ । ଦୟାକରି ଶୁଣିବେ ।

ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତେ ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି ବସିଲେ । ସଭାପତି ଓ ସମ୍ପାଦକ ପଦ ପଦ କରି ପାଠ କଲେ ଶପଥ—

ଆମ ଶପଥ :

୧ । ସେବା ହିଁ ଆମ ଜୀବନ । ଆମର ସବୁ ଶିକ୍ଷାର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ—ସେବା । କିନ୍ତୁ ଆମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେବା ଦେବୁ । କାହାର ସେବା ନେବୁ ନାହିଁ ।

୨ । ଏଇ ମୁହଁ ସବୁ । ଏଇ ମୁହଁର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପଚୃଶ ଲୋକ ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଇ ମୁହଁର କଥା ଶୁଣି ମଣିଷ ମର ଶୋଉଛି । ଏଇ ମୁହଁରେ ବିଷ, ଏଇ ମୁହଁରେ ଅମୃତ । ଆମେ ଝାଣଝାଣ କଥା କହି କାହାର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବୁ ନାହିଁ । କୋମଳ କଥା କହି, ମିଠା କଥା କହି ସଭିଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଅମୃତ ବରଷିବୁ ।

୩ । 'ଟର୍ବ' ଶବ୍ଦଟିକୁ ଆମ ଅଭିଧାନରୁ ପୋଛି ଦେବୁ । ଧନ, ଜ୍ଞାନ, ରୂପ, ଯୌବନ ସବୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର । ଆମେ କେବଳ ଜଗୁଆଳି । ମାଳି ଫୁଲ ପାଇଁ ଗର୍ବ କରେ ନାହିଁ । ଚୌକିଦାର ମାଲିକର କୋଠା ପାଇଁ ଗର୍ବ କରେ ନାହିଁ । ଆମେ ଗର୍ବ କରିବୁ ନାହିଁ ।

୪ । କ୍ରୋଧ ମଣିଷର ଚରମ ଶତ୍ରୁ । କ୍ରୋଧ ମଣିଷକୁ ପଶୁ କରିଦିଏ । ଆମେ ପଶୁରୁ ମଣିଷ ହୋଇଛୁ । ମଣିଷରୁ ଦେବତା ହେବୁ । ପୁଣି ପଶୁକୁ ଫେରିଯିବା ନାହିଁ ।

୫ । ଆମେ କାହାରିକୁ ଘୃଣା କରିବୁ ନାହିଁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇବୁ । ଆମେ କାହାରିକୁ ନିନ୍ଦା କରିବୁ ନାହିଁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବୁ । ଆମେ ସବୁ କାମ କରିଯିବୁ ପ୍ରେମରେ, ଆନନ୍ଦରେ, ବନ୍ଧୁ ପ୍ରେମରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ।

୬ । ଆମେ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଆଞ୍ଚଳିକତାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିବୁ । ଆମେ କରଣ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଓଡ଼ିଆ, ମୁସଲମାନ ହେବୁ ନାହିଁ—ମଣିଷ ହେବୁ ।

୭ । ଆମେ ଅଳସୁଆ ହେବୁ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ କାମରେ ଲଗାଇବୁ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ହିଁ ଆମ ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୌରବ ହେବ ।

୮ । ଆମେ ଈଶ୍ୱର-ପ୍ରାଣ ହେବୁ । ଆମେ କୁରୁସଭା ତଳର ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଭଳି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣ କରି ଦେବୁ ।

୯ । ଆମେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବୁ ଦିନ, ରାତି, ସଞ୍ଜ, ସକାଳ—ସବୁବେଳେ । କିନ୍ତୁ ଆମ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବନ୍ଧୁ ପାଇଁ, ଶତ୍ରୁ ପାଇଁ ।

୧୦ । ଛଳନା ଆଉ କପଟ ଆମେ ପେଟ ଭିତରେ ମୋଟେ ରଖିବୁ

ନାହିଁ । ଆମେ ପୂତନା ରାକ୍ଷସୀ ହେବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ, ଅଛୁତ ଶବରୁଣୀ ହୋଇ ଅଇଁଠା ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଦେବୁ ରାମଙ୍କୁ ।

୧୧ । ଆମେ କୃତଘ୍ନ ହେବୁ ନାହିଁ । କାମ ହାସଲ ପାଇଁ ଆମେ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇବୁ ନାହିଁ ବା କାମ ହାସଲ ହୋଇଗଲା ପରେ ଆମେ ଗୋଇଠା ମାରି ଫିଙ୍ଗି ଦେବୁ ନାହିଁ ।

୧୨ । "ନାଗରୀମାନେ କାହାକୁ କି ନ କଲେ ରୁଧିରେ ବାନ୍ଧିଲେ ଜୁଡ଼ା"—ଏଇ ବାକ୍ୟଟି ଉପରେ ଆମେ ଥୁ ଥୁ ଛେପ ପକାଇବୁ । ଆମେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ରୁଧିରେ ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିବୁ ନାହିଁ । ଆମେ ପ୍ରଭୁ ଯିଶୁଙ୍କ ଭଳି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷମା କରିବୁ ।

୧୩ । 'ଦାଉ ପଡ଼ିଥିବ ଯେତିକିବେଳେ, ବଧାଏ ମାରିବ ସେତିକି-ବେଳେ'—ଏତେ ହୀନ, ନୀଚ ଆମେ ହେବୁ ନାହିଁ । ବରଂ ଗର୍ତ୍ତରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ଲୋକଟିକୁ ଆମେ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଉପରକୁ ଉଠାଇବୁ—ତାକୁ କୁନ୍ତ ମାରି ତା' ମୁଣ୍ଡ ଫୁଟେଇ ଗଳଗଳ ରକ୍ତ ବୁହାଇ ଦେବୁ ନାହିଁ ।

୧୪ । ଆମେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚରିତ୍ର ନିର୍ମଳ ରଖିବୁ । ଆମେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ ନିଷ୍ଠସ୍ପୃ ପାଳନ କରିବୁ; କିନ୍ତୁ ସେଇଟି କେବଳ ମୂଳଦୁଆ । ତା' ଉପରେ ଆମେ ମୀନାର ଗଢ଼ିବୁ ଆମ ହୃଦୟକୁ ବିଶାଳ କର, ବିପୁଳ କର, ସ୍ନେହ ପ୍ରେମର ଅଥଳ ମହୋଦଧି କର ।

୧୫ । ଆମେ ସମ୍ପଦରେ ଫାଟି ପଡ଼ିବୁ ନାହିଁ । ବିପଦରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବୁ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାର ଆଲୁଅ ସବୁ ଆସିବ, ଯିବ; କିନ୍ତୁ ତା' ଭିତରେ ଆମେ 'ଗିରି ଶିଖେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଚାଲିବୁ ମୂକରେ' । ଆମେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ମୁକ୍ତ କରିବୁ ଇଂରେଜ କବଳରୁ । ତା'ପରେ ଜଳନ୍ତା ନିଆଁରେ ହୁ ହୁ ଜଳିବୁ ଜୋନ ଅଫ୍ ଆର୍କ ଭଳି ।

୧୬ । ଉଚ୍ଚ ଅଭିଳାଷ ଆମେ ପୋଷିବୁ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ନିଜେ ଉଠିବା ଅପେକ୍ଷା ପରକୁ ଉଠେଇବା ପାଇଁ ସର୍ବାନ୍ତଃକରଣରେ ଚେଷ୍ଟା

କରିବୁ—ଆଲବର୍ଟ ସୁଏଚରଙ୍କ ଭଳି, ସେଣ୍ଟ ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ ଅଫ୍ ଆଶିଷିଙ୍କ ଭଳି, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟଙ୍କ ଭଳି, ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଦଧୀଚଙ୍କ ଭଳି । ଆମେ ଜୀବନକୁ ତିଳତିଳ କରି ଜାଳିଦେବୁ ସେବାରେ ଆଉ ସେବାରେ ।

୧୬। ଠିକ ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲଟିଏ ଅଞ୍ଜଳି । ଫୁଟୁଫୁଟୁ ସିଏ ଜଳିଗଲା, ମରିଗଲା, ଝରିଗଲା । ଆମେ ତାକୁ ସାଇତି ରଖିବୁ ହୃଦୟରେ, ଆମେ ତାକୁ ଜୁଡୁବୁଡୁ କରିବୁ ଆଖିର ତତଲା ଲୁହରେ । ତା'ରି ସୌରଭରେ ନିଜେ ମହକିତ ହେବୁ, ଅନ୍ୟକୁ ମହକାଇବୁ ।

...ଅଞ୍ଜଳି ବଞ୍ଚି ରହୁ ।

ସମସ୍ତେ ଅଶ୍ରୁ-ସଜଳ ନୟନରେ ମାଟିରେ ମୁଣ୍ଡ ନୋଇଁଲେ ।

—ନଅ—

ସେଇ ସ୍କୁଲର ଗୁରୁଜୀଟିଏ—ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ି ବାନ୍ଧି, ଯୋଗୀ ବେଶ ସାଜି, କେନ୍ଦରା ବଜେଇ ବଜେଇ ଉଠି ଆସିଲା ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ, ଆଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୁହାର କରି ଆରମ୍ଭ କଲା ସାଲବେଗଙ୍କର ଭଜନଟିଏ—

"କାହିଁକି ଆସିଥିଲୁ ମନ କସି ନେବା ପାଇଁ ରେ
ଆସିଅଛୁ ଲଙ୍ଗଳା ତୁ ଯିବୁ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ରେ ।
ଧାଇଯାକ ମୁକୁଳା ତୁ ବନ୍ଧ କେତେ ବାନ୍ଧୁରେ
ଆପେ ମଲେ ଯୁଗ ଯାଏ ପର ପାଇଁ କାନ୍ଦୁରେ ।
ମାଟିଘଟ ପଞ୍ଜୁରୀରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଶୁଆରେ
ଭଲ ନାଟ ଲଗେଇଛୁ ଭବ ବନୋଦଆ ରେ ।"

ତା'ପରେ, ଟିକିଏ ରୁହି, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭଜନ—କବିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଲେଖାରୁ—

"ମନ ସେହିନ କଥା ଥରେ ଭାବିଲୁ ନାହିଁ
ବସିଥିଲୁ ପାରି ହେବୁ ଯମୁନା ନଈ
ଏ ଚୋରି ଛିଣ୍ଡା ପାଲି
ହାତ ମାରିବ କୋଲି
ଝଞ୍ଜା ପବନ ପୁଣି ତା'ସଙ୍ଗେ ବାଇ ।

ପୁଣି ଥରେ ପ୍ରଣାମ କରି ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ମଞ୍ଚ ଉପରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା । ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀରୁ ଘନଘନ କରତାଳି ଶୁଭୁଥାଏ ।

ଅନ୍ତରାଳରୁ ମାଇକ୍‌ରେ ଶୁଭିଲା କେଉଁ ଏକ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ବାଣୀ—

"କ୍ଷମା କର, କିନ୍ତୁ କ୍ଷତି କରନା ।
ପ୍ରେମ କର, କିନ୍ତୁ ଆସକ୍ତ ହୁଅନା ।
ଖୁବ ଭଲ ପାଅ, କିନ୍ତୁ ବାହାଘଷା ହୁଅନା ।"

ପୁଣି ଟିକିଏ ରହି—

"ଯଦି ପାର, ନିଜର ସୁଖକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ବାଣ୍ଟି ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖରୁ ଟିକିଏ ନିଅ । ଦେଖିବ, ପୃଥିବୀ ତୁମର କେତେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବ ।"

—ଦଶ—

ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲା । ମଞ୍ଚ ହେଲା ଅନ୍ଧକାର । ପୁଣି ଆଲୋକିତ ହେଲାବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା—କୁନ ସଭାନେତ୍ରୀ ନଅାଳ ଉଠି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । କହୁଛନ୍ତି—ନା, କ୍ଷମା କରିବେ, ରାତି ବୋଧେ ବେଶୀ ହୋଇଯାଉଛି, ଆମେ ଆଉ ଆପଣଙ୍କର ବେଶୀ ସମୟ ନେବୁ ନାହିଁ । ଏଇ ଅଞ୍ଜଳି ଦିବସ ତଥା ହୃଦୟ ଦିବସ ତ ଗଲା ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ଆମେ ଏଠାରେ ପାଳନ କରି ଆସୁଛୁ । ଆଉ ସବୁ ବର୍ଷ ବହୁ ସାଧୁ, ସନ୍ଥ, ବିଜ୍ଞ ଲୋକ ଏଇ ଅବସରରେ ଏଠାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରେ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଞ୍ଜଳି ସେବା—ଦଳର ସହକାରୀ ସମ୍ପାଦିକା କୁମାରୀ ଗୋପାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବି, ସେମାନଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦର କେତୋଟି ପଂକ୍ତି ଏଠାରେ ପାଠ କରିବାକୁ ।

କୁମାରୀ ଗୋପା ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । ମୁଣ୍ଡ ନୋଇଁ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ—କ୍ଷମା କରିବେ, ଆମର ଏହି ଟିକି ଉତ୍ସବ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ—ଏହା ଭାବୁକ ପାଇଁ, ପ୍ରେମିକ ପାଇଁ, ରସିକ ପାଇଁ, ସ୍ନେହୀ ପାଇଁ, ଯିଏ ସ୍ନେହ ପ୍ରେମର ରକ୍ତତାରା ହୃଦୟରେ ଦେଖିଛନ୍ତି ତା'ର ପାଇଁ । ଆମର ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ଏବର୍ଷ ଭଳି ସବୁ ବର୍ଷ ଉତ୍କଳର ବହୁ ଦରଦୀ, କବି, କଳାକାର, ଭାବୁକ, ରସଗ୍ରାହୀ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପାଦ ଦେଇ ଆମକୁ ଧନ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କେତୋଟି ଲିପିବଦ୍ଧ ଆଶୀର୍ବାଦ ମୁଁ ଏଠାରେ ପାଠ କରୁଛି ।

ଲୋକତନ୍ତ୍ର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ ମିଶ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି—

ସମ୍ପାଦିକାଙ୍କୁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ ସହ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଗୃହେଁ ଯେ ଅଞ୍ଜଳି ନିଜର ମହନୀୟ ଦୃଢ଼ତା ବଳରେ 'କୋଣାର୍କ'ର ଧରମା ଭଳି ମୃତ୍ୟୁରେ ମଧ୍ୟ ଅମରତ୍ୱ ଲାଭ କରିଛି । ତା'ର ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ସେବାଦଳ ଗଠିତ ହୋଇଛି, ତାହା ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମିତିର ସଭାପତି ପ୍ରଫେସର ଡକ୍ଟର ଆଶ୍ୱିନୀ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଅଞ୍ଜଳି ସ୍ମୃତିକୁ ଜୀବନ୍ତ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଆକୁଳତା ଦେଖି ଅଭିଭୂତ ହେଲି । ଏହି ଶ୍ରାଦ୍ଧସଭା ଏକ ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ଗଠିତ । ଅଞ୍ଜଳିର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ପ୍ରତିଫଳନ ପାଇଁ ଓ ତା'ର ସେବା ଓ ପରପ୍ରାଣତାକୁ ଜୀବନ୍ତ ରୂପ ଦେବାକୁ ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି । ମାନବସମାଜର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା ମାଧ୍ୟମରେ ମାନବ ଚେତନାର ଉନ୍ମେଷ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଅଭିନନ୍ଦନୀୟ ଏବଂ ଏହାହିଁ ସେହି ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ଯଥାର୍ଥ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ।

ସେବକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣକେଶବ ସାହୁ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ସେବା ହିଁ ପରମ ଧର୍ମ, ସେବା ହିଁ ସତ୍ୟ, ସେବା ହିଁ ଭଗବାନ । ଅଂଜଳି ସେବା ସଂସ୍ଥାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅତୀବ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଅଂଜଳି ମରିଥିଲେ ବି ଅଂଜଳି ସେବାଦଳର ସେବା ଦ୍ୱାରା ସୁକର୍ମ ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ଆନନ୍ଦ ପାଇବ ଲେଖକ ।

ଅନ୍ଧାରରୁ ଆଲୋକକୁ, ଅଜ୍ଞାନରୁ ଜ୍ଞାନକୁ, ସଙ୍କୁଚିତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରସାରିତ ଦୃଷ୍ଟି, ଘୃଣାରୁ ପ୍ରେମକୁ, ଭେଦରୁ ଅଭେଦକୁ, ଅବିଦ୍ୟାରୁ ବିଦ୍ୟା, ଭୟରୁ ନିର୍ଭୟତା, ମିଥ୍ୟାରୁ ସତ୍ୟକୁ, ଦେଶପ୍ରେମରୁ ମାନବିକତାକୁ, ପାପରୁ ପୁଣ୍ୟକୁ, ଅଭିମାନରୁ ନମ୍ରତାକୁ, ସ୍ୱାର୍ଥରୁ

ତ୍ୟାଗକୁ, ଅନ୍ୟାୟରୁ ନ୍ୟାୟକୁ ଏ ଅଂଜଳି ସେବା ସଂସ୍ଥା ନେଇଯିବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ—ଏ ମୋର ଆଶା ।

ଜୀବନ ହେଉ ଏକ ମହୋତ୍ସବ । ତୀର୍ଥ ହେଉ ତମ କର୍ମଭୂମି । କର୍ମଭୂମି ହେଉ ପ୍ରେମଭୂମି । ଅନାବିଲ ଆକୁଳତାରେ ଗଢ଼ିଉଠୁ ତମ ସେବାଦଳ । ତମର ସର୍ବସେବା, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବା ଭକ୍ତି ପ୍ରଣୋଦିତ ହେଉ । ମାନବଧର୍ମ ତମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉ, ହୃଦୟ ଉଦାର ହେଉ, ଆତ୍ମା ସ୍ୱାଧୀନ ହେଉ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ନିତ୍ୟବସନ୍ତ ଦର୍ଜୀ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଅତି କରୁଣ ଓ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ପରିବେଶରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଶାନ୍ତ ବାତାବରଣ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର ପରିସ୍ଥିତି, ଲଳିତ କଣ୍ଠର ହୃଦୟ-ବିଦାରକ ସଙ୍ଗୀତ-ମୂର୍ଚ୍ଛନା, ଭାବାବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୋକାକୁଳ କରିଥିଲା ।

ମୃଣ୍ମୟୀ ଅଞ୍ଜଳିର ମୃତ୍ୟୁରେ ଚିନ୍ମୟୀ ଅଞ୍ଜଳିର ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ଚିନ୍ମୟୀ ଅଞ୍ଜଳି ଅମର ରହୁ; ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ ଅଂଜଳି ସ୍ମୃତିରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ, ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ସେବାବ୍ରତୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ଅଂଜଳି-ଦିବସ ହୃଦୟ-ଦିବସ ରୂପେ ପାଳିତ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହୃଦୟବାନ୍ କରୁ ।

ପ୍ରଫେସର ସର୍ବ ଈଶ୍ୱର ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଅଂଜଳି ସେବାନୁଷ୍ଠାନ ଅଂଜଳିର ସ୍ମୃତିରେ ହୋଇଛି ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ସେବାରେ ନିୟୋଜିତ ହୋଇ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଛୋଟ ଛୋଟ ସଭ୍ୟମାନେ ଯେ ଅଂଜଳିକୁ ଜୀବନ୍ତ କରି ରଖିବେ, ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଚିତ୍ତ ଶୋଭନ ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଯା' ଆଖିରେ ଦେଖି ନ ହୁଏ, ତାହା ହୃଦୟ ଦ୍ୱାରା ଦେଖି ହୁଏ । ଭଗବାନ ଆମକୁ ସେହି ହୃଦୟ ଦିଅନ୍ତୁ । ଆମର ସେହି ହୃଦୟରେ ଅଂଜଳି ରହୁ । ବାହାର ଓ ଭିତର ଉଭୟ ଜୀବନରେ

ଆମେ ସେହି ଅଂଜଳିକୁହିଁ ଉଦ୍‌ବୋଧିତ କରି ଆଣିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଉ ।

ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଆଜି ଅଞ୍ଜଳି ଶ୍ରାଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେ ଦେବାରେ ସୁଯୋଗ ଲଭ କରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଛି । ମୁଁ ମନେ କରୁଛି ଅଞ୍ଜଳି ମରି ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହୁଛି—'ଆତ୍ମସମୀକ୍ଷା କର, ନିଜ ଭିତରୁ ଆବିଳତା ଦୂର କର, ଧରାକୁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ କର ।'

ଅଧ୍ୟାପକ ଓହିଦ୍ ଜୋହାନ୍ ରାମ୍ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଅଞ୍ଜଳିର ସ୍ମୃତି ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ ଖିରରେ ଅଶ୍ରୁର ଜୁଆର ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରେମର ଜୁଆରରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ମହତ୍ତମ ମାନବଧର୍ମ ସେବାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁ—ଏହାହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଆଜିର ଏହି ଧୀର ତଥା ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶରେ କନ୍ୟାରତ୍ନ ଅଞ୍ଜଳିର ଅକ୍ଷୟ ସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପାଳିତ ହେଉଥିବା ହୃଦୟ ଦିବସରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସହୃଦୟତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ତାହା ଜାଣି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରୁଛି । ଏହିଭଳି ଏକ ଶାନ୍ତ ପରିବେଶ ମୋ ଭଳି ଅନେକ ଯୁବ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମହାନୁଭବତାର ଅସୀମ ସାଗରରେ ବୁଡାଇ ଦେଇ ଅସରନ୍ତି ଉତ୍ସାହ ଯୋଗାଉଥିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଅଞ୍ଜଳିର ଅମର ଆତ୍ମା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜ୍ଞାପନ କରେ ।

ସ୍କୁଲ ସବ୍‌ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ହରଚରଣ ସିଂହ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଆଜିର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ହୃଦୟ ଦିବସରେ ଯୋଗଦେଇ ଅଂଜଳିର ସେହି ଅଭୁଲା ସ୍ମୃତି ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଦେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି ।

ଏକ ଅଭିନବ, ନିରାଡମ୍ବର, ଅଶ୍ରୁଳ ତଥା ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶରେ ଅଂଜଳି ସ୍ମୃତି ତର୍ପଣର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଅଛି ।

ଅଞ୍ଜଳି ସେବାଦଳ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହେଉ, ଏହି କାମନା ।

ହାଇସ୍କୁଲ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ନବ ଜଳଧର ପଣ୍ଡା ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଆଜ ଏଠାରେ ଅଂଜଳି ଦିବସ ତଥା ହୃଦୟଦିବସର ଏହି ମନୋଜ୍ଞ ଓ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବାର ସୁଯୋଗ ଲଭ କରି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କଲି । ଏଠାର ପରିବେଶ ଓ ପରିବେଷଣ ଖୁବ ଭଲ ଲାଗିଲା । ହୃଦୟକୁ ଛୁଇଁଲା । ଭଗବାନ କରନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟର ବିକାଶ ଘଟୁ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇ ଜଗତକୁ ଆଲୋକ ଦେଉ ।

ଅର୍ଥନୀତି ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଦୟାସାଗର ସାମନ୍ତରାୟ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ମୁଁ ଶ୍ରାଦ୍ଧସଭା ଆଗରୁ ଦେଖିଛି, କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗତାନୁଗତିକ । ଆଜିର ଏହି ଉତ୍ସବରେ ଅଶ୍ରୁ ଓ ହୃଦୟର ଯେପରି ପରିଚୟ ପାଇଲି, ଆଗରୁ ସ୍ମୃତି ସଭାମାନଙ୍କରେ ସେପରି ପରିଚୟ ପାଇ ନ ଥିଲି ।

ଅଂଜଳି ଆଧାରିତ ଯେଉଁ ନାଟିକା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା, ସେଥିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଛାତ୍ରୀଗଣ, ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପାଦକ ଧନ୍ୟବାଦର ପାତ୍ର ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ କାମସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଅଂଜଳିର ଦେହାନ୍ତରେ ଆମ ମନରେ ଯେଉଁ କରୁଣାର ସ୍ରୋତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ତାହା ଏ ପୃଥିବୀର ଶତଶତ ଅଂଜଳିଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ଭଗବାନ ଆମକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ସ୍କୁଲ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସାମଲ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଆଜିର ହୃଦୟ ଦିବସ ତଥା ଅଂଜଳି ଦିବସ ଆମର ଘର କଥା । ତଥାପି ଏହି ଘରର ଡାକ ସହସ୍ର ଘରେ ବାଜୁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଶାଳ ହେଉ, ଆଲୋକମୟ ହେଉ, ଠାକୁରଙ୍କୁ ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ।

କୃଷ୍ଣକେଶବଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ମାଆ ସାବିତ୍ରୀଦେବୀ ଲେଖିଛନ୍ତି—

କୋମଳ ଭାବନା, ଏକାତ୍ମବୋଧରେ ଅନ୍ୟର ସେବା ହିଁ ଧର୍ମ ।

ସେହି ଧର୍ମରେ ଏହି କୋମଳମତି ବାଳକବାଳିକା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତୁ, ଏଇ କାମନା ।

ଅଧ୍ୟାପକ ମହମ୍ମଦ୍ ଇସମାଇଲ୍ ଲେଖିଛନ୍ତି—

The death of Anjali has given us much inspiration to dedicate ourselves to the cause of the down—trodden.

(ଅଂଜଳିର କରୁଣ ମୃତ୍ୟୁ ଦଳିତ ଓ ନିଷ୍ପେଷିତଙ୍କ ସେବାରେ ଜୀବନ ଦାନ କରିବାପାଇଁ ଆମକୁ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ ।)

ସହ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ବସୁ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଅଂଜଳି ସେବାଦଳର ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଅନୁଭବ କରୁଛି—ସତରେ ଯାହାର ସ୍ମୃତିରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠିତ, ସେହି ଆଦରଣୀୟା ଅଂଜଳି ଆମ ଭିତରେ ହସୁଛି । ସେହି ହସ ଭିତରେ ଏ ପୃଥିବୀକୁ ହସାଇ ଦେବା ଲାଗି ସେ ବି ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି । ହେଲେ ଏ ପୃଥିବୀ ଯେ ସ୍ୱାର୍ଥପର ! ନିଷ୍କପଟ ହୃଦୟ ତା'ର ନାହିଁ । ସେ ବା ତା' ସହିତ ପ୍ରାଣଖୋଲା ହସ ହସିବ କିପରି ? ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଞ୍ଜଳିର ସ୍ମୃତିକୁ ନେଇ ଗଢ଼ିଉଠିଛି । ତା' ସ୍ମୃତି ଜୀବନ୍ତ—ଅମଳିନ । ସେହି ଅମର ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭେଚ୍ଛା ।

ପାଠ ଶେଷ କରି ସହ ସମ୍ପାଦିକା କୁମାରୀ ଗୋପା ପୁଣି ଥରେ ପ୍ରଣିପାତ କରି ମଞ୍ଚରୁ ଅବତରଣ କଲେ ।

●

—ଏଗାର—

ସମସ୍ତ ଅଶ୍ରୁଶାନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଆଉ ବସିବାକୁ ବା ଶୁଣିବାକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲା କାହାର । ତଥାପି ଉପସ୍ଥିତ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆଉ କେହି କିଛି କହିବେ କି ବୋଲି ସଭାନେତ୍ରୀ ଆହ୍ୱାନ କଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ କଳାକାର, ମଞ୍ଚ ତଥା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଅଭିନେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରିୟରଂଜନ ମିଶ୍ର ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ । କହିଲେ—ମୁଁ ବକ୍ତା ନୁହେଁ, ଶ୍ରୋତା ନୁହେଁ, ଉଦ୍ଯୋକ୍ତା ତ କେବେ ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ଜଣେ ଅଭିନେତା । ଅଭିନୟ କରି କରି ଜୀବନ ବିତିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜୀବନକୁ ଦେଖି ନ ଥିଲି ବୋଧେ ଆଜଯାଏ । ଆଜି ଦେଖୁଛି । ମାତ୍ର ତେର ବର୍ଷର ଛୋଟିଆ ଜୀବନକାଳ ଭିତରେ ଅଂଜଳି ଯେଉଁ ଗଙ୍ଗଶିଉଳିର, ହେନାର ମହକ ଭରି ଦେଇଗଲା, ତା ମୋର ତେଷଠି ବର୍ଷର ଜୀବନକାଳ ଭିତରେ କାହିଁ ? ଗଛର ବୁଢ଼ା ପତ୍ର ହୋଇ ମୁଁ ଖାଲି ରହିଗଲି । ସେ ଫୁଲ ହୋଇ ସଞ୍ଜେ ଫୁଟି ସକାଳେ ଝଡ଼ିଗଲା ନିଜର ସୁବାସରେ ଚଉଦିଗ ଭରପୂର କରି । ସେହି ଫୁଲକୁ ଆଜି ମୁଁ ସହସ୍ର ପ୍ରଣାମ କରୁଛି । ଅଂଜଳିର ଜୀବନ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇନାହିଁ । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହି ଦେଇ ଯାଇଛି ପର ପାଇଁ ଭଲପାଇବାକୁ—ପର ପାଇଁ ଲୁହ ଢ଼ାଳିବାକୁ ।

"ବାଳିକାକୁ ଧର୍ମ ଧନ ମୁଁ ସଞ୍ଚିବି
ଏ ଜୀବନ ଅନିଶ୍ଚିତ
କେଜାଣେ କାହାର ଆଜି ମୃତ୍ୟୁକାଳ
ହୋଇପିବ ଉପସ୍ଥିତ ।
କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ ଭଳି ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି
ରଚଇ ବଲ୍ମୀକ ଘର
ମୁହିଁ ସେହି ଭଳି ସଂଚିବି ଯତନେ
ପୁଣ୍ୟଧନ ନିରନ୍ତର ॥

ଅଂଚଳର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ । ଅଂଚଳ ଆମକୁ ପୁଣ୍ୟ ପଥରେ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଉ ।

ଆଉ ପ୍ରାୟ କହିବାକୁ କେହି ନ ଥିଲେ । ସ୍କୁଲ ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର ହିସାବରେ ସ୍କୁଲରେ ପଦେ କହିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲି । ତଥାପି ଦେହ, ମନ ଅବଶ ଲାଗୁଥିଲା । ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ସାହସ ହେଉ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କୁଳପତି ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର—ମୋର ପରମ ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଦେବ—ଡାକି କହିଲେ, ଅରିନ୍ଦମ ! ତମେ କିଛି କୁହ । ତମ ସ୍କୁଲରେ ଆମେ ଅଛୁ । ତମେ ଆମକୁ ନ ସମ୍ଭୋଳିଲେ ନାହିଁ ପଚେ, ବିଦାୟ ଦିଅ । …କୁଣ୍ଠିତ ପଦରେ ମଞ୍ଚ ଉପରକୁ ଉଠିଲି । କହିଲି—କ୍ଷମା କରିବେ, ପଲଉ, ପାୟସ, ପୁଡ଼ିଂ ପରେ ଆଉ ଶାଗ ଭଜା, ଛେନାଅଳ ବୋଧେ ଭଲ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।

କୁଳପତି କହିଲେ—ନା, ପାମ୍ପଡ଼ ଆସୁ, ଦହି ଆସୁ ।

ହସିଲି । କହିଲି—ଠିକ ଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ । ପାମ୍ପଡ଼ ଦେବି କି କାଙ୍କଡ଼ ଦେବି କି ମାଙ୍କଡ଼ ଦେବି, ଆପଣ ବିଚାର କରିବେ । ବାପ ଥିଲା ପୁଅ ସଭାରେ ହାରେ ନାହିଁ । ଆପଣ ମୋ Sir ବା Sire ବା father. ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ଏଠି ଅଛନ୍ତି, ମୁଁ ହାରିବି ?

ସମସ୍ତେ ହସିଲେ ।

କହିଲି—ଏ ସ୍କୁଲର ସମ୍ପାଦକଙ୍କଠୁଁ ଆରମ୍ଭ କରି କୁଳପତି ମହୋଦୟ, ଅଧ୍ୟାପକ ମହୋଦୟ ଓ ମୁଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଶିକ୍ଷକ । ଶିକ୍ଷକ ଶବ୍ଦଟିକୁ ମୁଁ ଏମିତି ଅର୍ଥ କରେ—

ଶି—ଶିଖିବ, ଶିଖାଇବ ।

କ୍ଷ—କ୍ଷମା ଦେବ, ଅପକର୍ମରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହେବ ।

କ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ ହେବ, କର୍ମପୀଠକୁ ସୁନ୍ଦର, ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବ ।

ଏହି ସମସ୍ତ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖି ମୁଁ ଅତିବ ପ୍ରୀତ । ପୁଣି କେବଳ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ

ହେଲେ ହେବ ନାହିଁ, ସେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ପ୍ରେମ ମିଶାଇବାକୁ ହେବ, ଆନ୍ତରିକତା ମିଶାଇବାକୁ ହେବ, ଅଶ୍ରୁ ମିଶାଇବାକୁ ହେବ —ଯାହା ଥାଏ ମା'ର । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସେହି ମା'ର ଅମାପ, ଅପୂରନ୍ତ, ଅସରନ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଛି । ମୁଁ ଦେଖି ସ୍ତମ୍ଭିଭୂତ ହୋଇଛି । ଅଂଜଳି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆହୁରି କୋମଳ କରୁ, କାନ୍ତ କରୁ, ପରଦୁଃଖ-ମୋଚନ ତତ୍ପର କରୁ, ଏଇ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଆଉ ପଦେ—

ଅଙ୍ଗାରର ରଙ୍ଗ ବଦଳେ ନାହିଁ—କହନ୍ତି । ହୁଏ ତ ସତ । କାରଣ ଅଙ୍ଗାର ଏକ ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ କଦାପି ଅଙ୍ଗାର ନୁହେଁ । ଅଙ୍ଗାର ହୋଇପାରେ ନା । କାରଣ ମଣିଷ ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଏକ ଅମୃତମୟ ଆତ୍ମାର ଅଧିକାରୀ ।

"ମନୁଷ୍ୟ ଦେହେ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ,
ଦେଖି ସନ୍ତୋଷ ଭଗବାନ ।"

ହୁଏତ କ୍ଷଣକପାଇଁ ଏହି ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ହଜି ଯାଇପାରେ, ଗଭୀର ଅନ୍ଧକାର ମନରେ ଘୋଟି ଯାଇପାରେ । ଆଉ ମଣିଷ ସେତେବେଳେ ହୋଇପାରେ ଘୋର ପାଷଣ୍ଡ, ଦୁରାଗ୍ରହୀ, ରକ୍ତପିପାସୁ । ଅନ୍ୟ ମଣିଷର ତଣ୍ଟି କାଟି ଦିଏ, ରକ୍ତର ସୁଅ ବୁହାଇ ଦିଏ । କିନ୍ତୁ ତଥାପି ସେ ଅଙ୍ଗାର ନୁହେଁ । ତା'ର ବି ଦିନେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଆଉ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ଏଇ ଲୁହରେ, ପ୍ରାର୍ଥନାରେ, ଆତ୍ମ ସମୀକ୍ଷାରେ, ନିର୍ଜଳ ଉପବାସରେ । 'ବ୍ରହ୍ମସତ୍ୟ ଜଗନ୍ମିଥ୍ୟା' ହୁଏତ ବୁଝିବା କଷ୍ଟ ହେବ । କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁ ସତ୍ୟ, ଜୀବନ ମିଥ୍ୟା—ତାହା ଏହି ତେର ବରଷର ଝିଅ ଆମ ଆଖିରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଗେଞ୍ଜି ଗେଞ୍ଜି କହି ଦେଉଛି । ତା' ଭିତରେ ଅନେକ ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା । ଅନେକ କିଛି ହୋଇଥାଆନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କିଛି ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ଆସିଗଲା ମୃତ୍ୟୁ । ଆଉ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ବି ମୃତ୍ୟୁ କରାଳ ଆଁ କରି ଧାଇଁ ଆସୁଛି । ତେଣୁ ତା' ଆଗରୁ ଆମେ ଯାହି କିଛି ପାରିବା, କରିବା । ସ୍ନେହ କରି, ଲୁହ ନେଇ, ଗୁହ

ଖାଇ, ପରର ତଣ୍ଟି ଚିପି, ତଣ୍ଟି କାଟି, ପରକୁ ଜଳେଇ ଜଳେଇ ଆମେ କ'ଣ ପାଇବା ? କ'ଣ ନେବା ସାଙ୍ଗରେ ?

"ବୃଥା ଜୀବନ ଯହିଁ ନାହିଁ ଧରମ
ପଶୁ ଲୀଳା ସାଧନ ମାତ୍ର କରମ"

ତେଣୁ ଯେତିକ ଦିନ ବଞ୍ଚିଛେ, କିଛି କରିବା । ଆଉ କିଛି ନ କଲେ ବି କାହିଁକି ପଦେ ମିଠା କଥା ନ କହିବା ? କଅଁଳ କଥା କହି ଦୁଃଖୀ ଅନ୍ତରକୁ ଟିକିଏ ଆଉଁସି ନ ଦେବା ? ଅଂଜଳି ଦିବସରେ ଆଜି ଏତିକି ମୋର ଶିକ୍ଷା ।

ମୋର ଷ୍ଟେନୋ, ମୋର ଅର୍ଦ୍ଦଳି—ଯୋଉମାନେ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି—ବୁଝିଥିବେ ଏଠିକି ଆସିବା ଆଗରୁ ମୁଁ ଖଣ୍ଡେ କଳା ବଲବଲ କୋଚଟ ଅଙ୍ଗାର ଥିଲି । ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧତ, ପାଜି, ସଇତାନ କହୁଥିଲି । ଏବେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ ବା ନ କରନ୍ତୁ, ମୋର ଗୋଟିଏ ପରସ୍ତ କଳା ଧୋଇ ହୋଇଯାଇଛି କେବଳ ଏଇ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଝେ ଝେ ଆଖି ଲୁହରେ । ମୁଁ ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ ନୋଇଁ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି, ଆଉ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି ଅଧ୍ୟାପକ ରାୟଙ୍କୁ, କୁଳପତି ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଜଷ୍ଟିସ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ନନ୍ଦୀକଲ୍ଲୋଳଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରର ଅଶେଷ ଅଶ୍ରୁ-କଲ୍ଲୋଳ ପାଇଁ । ଖାଲି ଅଂଜଳି ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭଳି ପାପୀଙ୍କ ପାଇଁ ବି ତାଙ୍କ ଅଶ୍ରୁ ଏକ ଅନନ୍ତ ଅମୃତର ଧାରା ।

ଅଂଜଳିର ଜୟ ହେଉ ।

ଅଂଜଳି ଆମ ଭିତରେ ବଞ୍ଚି ରହୁ ସହସ୍ର ଯୁଗ ପାଇଁ ।

●